

Planuitwerking Interne natuurherstelmaatregelen

Weerribben:

Natuurherstelmaatregelen N2000 Weerribben,
Deelgebied Kooi van Pen,
uitvoeringsperiode 2020 t/m2025

Datum januari 2020
Versie 5.0
Status definitief

Planuitwerking Interne natuurherstelmaatregelen Weerribben, Kooi van Pen, januari 2020

Colofon

Projectnaam : Planuitwerking
Interne natuurherstelmaatregelen
Weerribben, deelgebied Kooi van Pen

Projectnummer :

Versienummer : 5.0

Auteur : Annet Oling

Projectleider : Ruben Achter de Molen

Opdrachtgever : Herman Brink

Divisie : Overijssel

Adres : kantoor Deventer
Postbus 6 | 7400 AA Deventer

Versie	Status	gereviewd door
1.0	3-10-2019	
2.0	18-10-2019	
	21-10-2019	Opm Harro en Annemarie, Arnold en Marlies , Jeroen, Geert
	11-11-2019	Opm Arnold en Annemarie
3.0	14-11-2019	Opm Harro 2 ^e versie
	13-11-2019	Opm Jeroen 13 nov
	20-11-2019	Opm Tim
	25-11-2019	Opm Marlies
4.0	4-12-2019	Verwerking opmerkingen nav projectteamoverleg met Harro, Annemarie en Arnold
5.0	9-01-2020	Verwerking opmerkingen nav opmerkingen goedkeuringsformulier provincie
Ondertekening voor akkoord		
Datum 30 januari 2020		
Paraaf		
		
Herman Brink Provinciehoofd Staatsbosbeheer Overijssel Opdrachtgever		

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
1.1	Aanleiding.....	5
1.2	Wat vooraf ging	6
1.3	Natura 2000	6
1.4	Scope planuitwerking Weerribben	8
1.5	Gestelde voorwaarden	8
1.6	Leeswijzer	9
2	Gebiedsbeschrijving en instandhoudingsdoelstellingen	10
2.1	Gebiedsbeschrijving	10
2.2	Instandhoudingsdoelstellingen	10
2.3	Knelpunten conform beheerplan	12
2.4	Nieuwe inzichten oplossen knelpunt voor ontbreken jonge successiestadia	15
3	Relevante ontwikkelingen.....	18
3.1	Visie op ontwikkeling verschillende delen van de Weerribben.....	18
3.2	Middelen/Kosten	21
4	Opgave Staatsbosbeheer	24
4.1	Deelgebiedskeuze: Kooi van Pen	24
4.2	Uitwerking interne maatregelen.....	24
4.3	Uitwerking maatregelen elders in de Weerribben	28
4.4	Samenvatting maatregelen planuitwerking tot 2023:	32
4.4.1	Maatregelen uit beheerplan, met andere invulling.....	32
4.5	Doorzicht maatregelen 2e en 3e termijn.	32
5	Vervolgbeheer	33
5.1	Beheer na realisatie	33
5.1.1	Intensief vervolgbeheer	33
6	Begroting, inkoop en aanbesteding	35
6.1	Begroting	35
6.2	Inkoop en aanbesteding.....	37
7	Vergunningen/ontheffingen	40
7.1	Provinciale vergunningen/ontheffingen	40
7.1.1	Wet Natuurbescherming	40
7.1.2	MER/Ontgrondingenvergunning	42
7.1.3	Aanpassing bestemmingsplan	42
7.1.4	Omgevingsvergunning	42
7.1.5	Archeologie	42
7.1.6	NGE Onderzoek.....	42
7.1.7	Watervergunning via het betreffende waterschap(pen)	43
7.1.8	Check op kabels en leidingen via de betreffende ondernemingen	43
7.2	Conclusie	44
7.2.1	Coördinatieverordening.....	44

8	Projectmanagement.....	45
8.1	Organisatie	45
8.1.1	Rollen en verantwoordelijkheden	46
8.1.2	Escalatiemodel.....	47
8.2	Planning	47
8.3	Sturingslijn provincie Overijssel.....	48
9	9 Risicomanagement.....	50
9.1	Aanpak.....	50
9.2	Riskante en kritieke risico's	50
10	Kwaliteit en monitoring.....	53
10.1	Monitoring en verantwoording.....	53
11	Meekoppelkansen	55
12	Communicatiestrategie	56
12.1	Communicatiestrategie	56
13	Leemten in kennis	57
	Bijlagen.....	58
	Bijlage 1a Plankaart deelgebied Kooi van pen.....	59
	Bijlage 2 Maatregelenkaart uit gebiedsanalyse	62
	Bijlage 3 Habitatkartering.....	63
	Bijlage 4 Maatregelen die tot 2023 niet of op andere wijze worden ingevuld	64
	Bijlage 5 Resultaten toets vergunningen	66
	Bijlage 6 Sturingslijn provincie Overijssel.....	67
	Bijlage 7 IPM-rollen en verantwoordelijkheden	68
	Bijlage 8 Kostennota.....	74
	Bijlage 9 Planning.....	75
	Bijlage 10 Risicoanalyse en beheersingsstrategie	76
	Bijlage 11 Communicatiestrategie deelgebied Kooi van Pen	77
	Bijlage 12 Definities, afkortingen en achtergronddocumenten	86

1 Inleiding

In dit hoofdstuk schetsen we het kader en de context van onze opgave voor natuurherstelmaatregelen in de eerste beheerplanperiode in de Weerribben.

1.1 Aanleiding

Nederland heeft ruim 160 Natura 2000-gebieden die onderdeel uitmaken van een samenhangend netwerk van natuurgebieden in Europa. Dit netwerk vormt de hoeksteen van het beleid van de Europese Unie voor het behoud en herstel van biodiversiteit. 24 van deze Natura 2000-gebieden liggen in Overijssel. Vanuit Europese wet- en regelgeving¹ geldt dat voor elk Natura 2000-gebied een Natura 2000-beheerplan moet worden opgesteld. Daaruit moet blijken hoe de voor het betreffende gebied geldende natuurdoelen (de instandhoudingsdoelstellingen) worden gerealiseerd.

Kader voor de uitvoering van maatregelen in het gebied is het Natura 2000 beheerplan de Wieden en Weerribben, dat in 2017 is vastgesteld. Belangrijke knelpunten voor het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen zijnde neerslag van stikstof, de kwaliteit van het oppervlaktewater en het ontbreken van jonge successiestadia. Voor de reductie van de stikstofdepositie wordt na het ongeldig verklaren van het PAS, een andere oplossing gezocht door het Rijk en de provincies. In de Kamerbrief d.d. 4 oktober 2019 wordt het algemene belang van tijdige uitvoering van de Natura 2000 herstelmaatregelen benadrukt.

De partners van Samen Werkt Beter² (SWB) hebben afspraken gemaakt over de borging en uitvoering van de maatregelen in de provincie Overijssel³. Met deze borgingsovereenkomst heeft Staatsbosbeheer zich gecommitteerd aan de uitvoering van de maatregelen in bestaande natuur in eigendom en/of beheer van Staatsbosbeheer (de interne Natura 2000 maatregelen). De provincie Overijssel vergoedt de daarmee samenhangende kosten.

Naast maatregelen binnen bestaande natuur zijn ook maatregelen buiten de bestaande natuur nodig (de externe maatregelen). De externe maatregelen zijn ondergebracht in, door de SWB-partners getrokken, gebiedsprocessen. Het is essentieel dat voor de uitvoering van de interne maatregelen afstemming plaatsvindt met de vanuit de gebiedsprocessen uit te voeren externe maatregelen.

¹ Vogelrichtlijn (1979) en Habitatrichtlijn (1992)

² Met het akkoord 'Samen werkt beter' d.d. 29 mei 2013 spraken 15 organisaties in Overijssel af zich gezamenlijk in te zetten voor de ontwikkeling en uitvoering van de toekomstbestendige koers voor de samenhangende complexe opgave voor economie en ecologie (Landschap Overijssel, LTO Noord, Natuur en Milieu Overijssel, Natuurlijk Platteland Oost, Natuurmonumenten, Overijssels Particulier Grondbezit, Provincie Overijssel, RECRON, Staatsbosbeheer, VNG Overijssel, VNO NCW Midden, Waterschap Drents Overijsselse Delta, Waterschap Rijn en IJssel, Waterschap Vechtstromen).

³ 'Overeenkomst tussen partijen over borging en uitvoering van de gebiedsgerichte maatregelen in en nabij Natura 2000-gebieden in verband met het Programma Aanpak Stikstof in de provincie Overijssel' d.d. 8 december 2014

Voor Staatsbosbeheer gaat het wat betreft de interne maatregelen om uitvoering in de volgende 12 Natura 2000-gebieden⁴ in Overijssel:

- Achter de Voort, Agelerbroek & Voltherbroek
- Borkeld
- Buurserzand en Haaksbergerveen
- Dinkelland
- Engbertsdijkerven
- Lemselermaten
- Sallandse Heuvelrug
- Springendal
- Uiterwaarden IJssel
- Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht
- Vecht- en Beneden-Reggegebied
- Weerribben

1.2 Wat vooraf ging

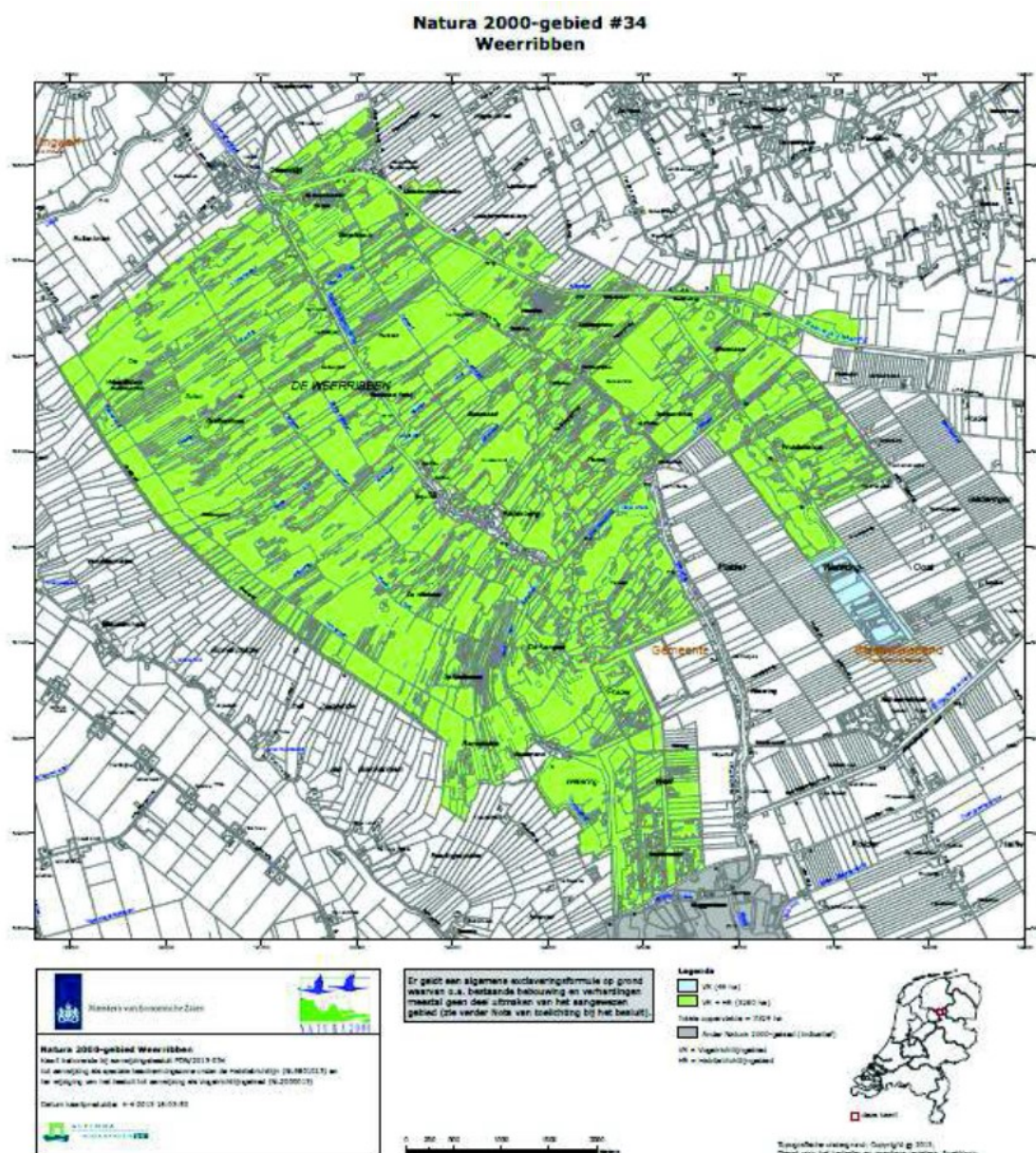
In 2018 zijn door Staatsbosbeheer verschillende voorstellen ingediend voor de interne Pas-maatregelen voor deelgebied de Kooi van Pen. Met de provincie is hierover geen overeenstemming verkregen vanwege de hoge kosten voor het graven van de petgaten. In 2019 is de opgave voor de petgaten door de provincie ambtelijk herijkt (dit wordt aan Gedeputeerde Staten ter vaststelling voorgelegd in december 2019). In dit kader zijn diverse afspraken tussen de provincie, Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten gemaakt over het proces om te komen tot een maatregelenpakket voor de eerste beheerplanperiode. Dit is vastgelegd door de provincie, Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten in het projectplan 'Natuurherstelmaatregelen in bestaande natuur van Wieden en Weerribben (september 2019)'. De PAS is sinds mei 2019 na de uitspraak van de Raad van State niet meer geldig. Daarom spreken we in deze planuitwerking van Natura2000 herstelmaatregelen. In mei 2017 is het Natura 2000-beheerplan inclusief de herstelmaatregelen Wieden en Weerribben door de Gedeputeerde Staten van Overijssel vastgesteld.

1.3 Natura 2000

De Weerribben liggen in de gemeente Steenwijkerland en maakt onderdeel uit van het Natura2000 gebied De Weerribben.

⁴ In de overige Natura 2000-gebieden waar Staatsbosbeheer gronden in eigendom en/of beheer heeft zijn voor de 1^e beheerplanperiode geen interne herstelmaatregelen gepland of zijn de interne herstelmaatregelen al gerealiseerd.

Figuur 1 Natura 2000 gebied de Weerribben

De noodzakelijke maatregelen en de instandhoudingsdoelstellingen zijn in het Natura 2000 beheerplan beschreven. De eerste beheerplanperiode loopt af in mei 2023. Daarna volgen nog 2 perioden van 6 jaar. In de eerste beheerplanperiode moet het behoud van de habitattypen en soorten worden gewaarborgd, in de daarop volgende perioden is er meer aandacht voor uitbreidingsdoelstellingen. De uitvoering van de maatregelen is gekoppeld aan deze periodes.

Planuitwerking Interne natuurherstelmaatregelen Weerribben, Kooi van Pen, januari 2020

De Weerribben – Wieden is ook een nationaal park. Het nationale park heeft een Europees diploma voor excellent natuurbeheer.

De provincie Overijssel heeft de Natura 2000-opgave ondergebracht in de Ontwikkelopgave EHS/Natura 2000. Deze totale opgave wordt voorbereid en uitgevoerd op basis van gebiedsprocessen. De gebiedsprocessen worden getrokken door de SWB-partners en zijn als volgt gefaseerd:

- verkenning
- planfase; uitwerken van de gebiedsofferte en/of het gebiedsplan
- realisatie
- exploitatie en het beheer van het gebied

De verkenningen zijn afgerond, alle gebiedsprocessen bevinden zich in de planfase. Voor de uitvoering van de natuurherstelmaatregelen geldt dat:

- Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van de interne Natura 2000-maatregelen in respectievelijk De Weerribben en De Wieden
- Provincie Overijssel is verantwoordelijk voor het halen van de instandhoudingsdoelen
- Provincie Overijssel is verantwoordelijk voor de externe N2000-maatregelen

De totale opgave natuurherstelmaatregelen is ‘opgeknipt’ in een deel voor de Weerribben en een deel voor De Wieden. De opgave voor beide deelgebieden zijn in principe losgekoppeld van elkaar. Toch is het belangrijk te beseffen dat we te maken hebben met één groter systeem en met één gezamenlijke omgeving. Met de uitwerking van de maatregelen is dit perspectief meegenomen.

Als concreet voorbeeld is het voor van de Grote vuurvliinder nodig om verbindingen in De Weerribben te koppelen met De Wieden. Deze verbinding moet er toe gaan leiden dat de Grote vuurvliinder zich uitbreidt naar De Wieden. Tevens is de waterkwaliteit een knelpunt wat in beiden gebieden speelt, aangezien we hier praten over één watersysteem.

1.4 Scope planuitwerking Weerribben

Deze planuitwerking betreft de uitvoering van de interne natuurherstel-maatregelen in de 1ste beheerplanperiode in de Weerribben op percelen in eigendom van Staatsbosbeheer voor deelgebied Kooi van Pen.

Het betreft de maatregelen die zijn overeengekomen met de provincie, conform de randvoorwaarden uit het projectplan van de provincie d.d. 19 september 2019.

1.5 Gestelde voorwaarden

De interne maatregelen zijn voor de Weerribben financieel begrenst op totaal 32,5 miljoen euro tot 2035 + een deel van de 1,7 miljoen voor de voormalige niet-PAS maatregelen. De oppervlakten per maatregel zullen opnieuw per inrichtingsplan worden en ecologisch worden onderbouwd.

De oppervlakte en wijze van uitvoering per maatregel wordt bepaald door:

- Behoudsdoelstellingen: wat is op korte termijn nodig voor behoud van de habitattypen en soorten

- Middelen: passen de maatregelen binnen de beschikbaar gestelde middelen
- Maatregelen benoemd in het beheerplan + M17 extra beheer dotterbloemgrasland tbv Grote Vuurvlinder (is eind 2017 aan PAS gebiedsanalyse toegevoegd)
- Gezamenlijk vastgestelde ecologische randvoorwaarden
- Meest recente inzichten (H3)

De oppervlakten en wijze van uitvoering per maatregel worden met inzichten en de randvoorwaarden die Staatsbosbeheer en de provincie gezamenlijk hebben vastgesteld, ecologisch onderbouwd en binnen de financiële scope bepaald.

1.6 Leeswijzer

In hoofdstuk 1 schetsen we het kader en de context van ons deel van de uitvoering van de opgave in Overijssel. Hoofdstuk 2 beschrijft kort het gebied en legt de relatie tussen de instandhoudingsdoelstellingen en de maatregelen. . In hoofdstuk 3 worden relevante ontwikkelingen in verschillende delen van de Weerribben beschreven. Ons deel van de Natura-opgave (herstelmaatregelen eerste beheerplanperiode) in de Weerribben wordt per maatregel uitgewerkt in hoofdstuk 4. In hoofdstuk 5 komt het vervolgbeheer aan de orde. In hoofdstuk 6 volgt een begroting van de maatregelen waarna vervolgens de strategie voor inkoop en aanbesteding wordt beschreven. In hoofdstuk 7 worden de benodigde vergunningen en ontheffingen beschreven. Hoofdstuk 8 beschrijft de projectorganisatie. Hoofdstuk 9 (en bijlage 10) bevatten de risico-inventarisatie en de beheersing hiervan. In hoofdstuk 9 staan we kort stil bij de kwaliteit, monitoring en verantwoording. Vervolgens noemen we de meekoppelkansen in hoofdstuk 11. Hoe we gaan communiceren, staat in hoofdstuk 12. De kennisleemten waar op dit moment onderzoek naar wordt uitgevoerd, staan beschreven in hoofdstuk 13.

2 Gebiedsbeschrijving en instandhoudingsdoelstellingen

Dit hoofdstuk bevat een korte beschrijving van het gebied, de instandhoudingsdoelstellingen en de door ons uit te voeren maatregelen. Het is gebaseerd op het Natura 2000-beheerplan De Wieden en Weerribben (2017). Het Natura 2000-beheerplan bevat een meer gedetailleerde beschrijving van diverse aspecten van het gebied, zoals knelpunten voor de habitattypen, abiotiek, hoogteligging, geo(morfo)logie, bodem, geohydrologie, oppervlaktewater en menselijke ingrepen in de hydrologische situatie).

2.1 Gebiedsbeschrijving

Het Natura 2000-gebied de Weerribben vormt samen met De Wieden een uitgestrekt en gevarieerd laagveenmoeras in de kop van Overijssel. Het bestaat uit kleine en grote meren, kanalen, petgat- en legakker-gebieden met natte graslanden, trilvenen, rietland en moerasbos, die zijn gevormd door de verveningsindustrie (zie bijlage 3 voor de Habitatypekaart). De verveningsindustrie is afgelopen decennia verdwenen, waardoor het gebied is gaan verruigen en het oppervlak van de meest soortenrijke habitattypen (Trilvenen en Veenmosrietlanden) is afgenomen. Dit effect wordt versterkt door de atmosferische neerslag van stikstof. Intensief beheer en het cyclisch terugzetten van de eindfase bos naar open water is nodig om te voorkomen dat het waardevolle cultuurlandschap verandert in een soortenarm(er) bosgebied. De slappe bodem en het feit dat veel percelen alleen varende bereikt kunnen worden, maakt het beheer problematisch, arbeidsintensief en kostbaar.

De maatregelen zijn gericht op behoud van de habitattypen (wat betreft omvang en kwaliteit). Voor het behoud van de omvang van het habitatype Blauwgrasland gaan we gericht kleinschalig Schrapen. Het aanvullend maaien en kappen van bos moet leiden tot uitbreiding van de habitattypen Vochtige heiden, Galigaanmoerassen, Veenmosrietlanden en Trilvenen. Het graven van petgaten heeft als langere termijn doel uitbreiding van de habitattypen Kranswierwateren en Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden. Deze kunnen zich uiteindelijk door ontwikkelen richting de waardevolle habitattypen Veenmosrietlanden en Trilvenen (figuur 2).

Samengevat: het doel is het in standhouden en uitbreiden van de habitattypen met leefgebieden die met name voorkomen in de verschillende fases tussen open water en de eindfase bos en het in stand houden van soorten die hierin voorkomen. De Grote Vuurvlinder krijgt hierbij bijzondere aandacht.

2.2 Instandhoudingsdoelstellingen

Tabel 1 bevat een overzicht van de instandhoudingsdoelstellingen voor de habitattypen en habitatsoorten zoals deze voor het gebied zijn vastgesteld. Aansluitend is de tabel opgenomen met daarin de instandhoudingsdoelen voor de verschillende vogelsoorten.

Tabel 1. Overzicht instandhoudingsdoelen

		Doel		
		Oppervlakte	Kwaliteit	Populatie
Deelgebied Weerribben				
Habitattypen				
H3140	Kranswierwateren	>	>	
H3150	Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden	>	>	
H4010B	Vochtige heiden (laagveengebied)	>	=	
H6410	Blauwgraslanden	=	>	
H6430A	Ruigten en zomen (moerasspirea)	=	=	
H7140A	Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	>	>	
H7140B	Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)	=	=	
H7210	*Galigaanmoerassen	>	>	
H91D0	*Hoogveenbossen	=	>	
Habitatsoorten				
H1016	Zeggekorfslak	=	=	=
H1042	Gevlekte witsnuitlibel	>	>	>
H1060	Grote vuurvliinder	>	>	>
H1082	Gestreepte waterroofkever	>	>	>
H1134	Bittervoorn	=	=	=
H1145	Grote modderkruiper	=	=	=
H1149	Kleine modderkruiper	=	=	=
H1163	Rivierdonderpad	=	=	=
H1318	Meervleermuis	=	=	=
H1903	Groenknolorchis	=	=	=
H4056	Platte schijfhoren	=	=	=
Broedvogels – de Weerribben		Doel omvang leefgebied	Doel Kwaliteit leefgebied	Draagkracht aantal paar
A021	Roerdomp	>	>	14
A029	Purperreiger	>	>	20
A119	Porseleinhoen	>	>	30
A153	Watersnip	=	=	160
A197	Zwarte stern	>	>	40
A292	Snor	>	>	100
A295	Rietzanger	=	=	900
A298	Grote karekiet	>	>	20

Legenda

- = Behoudsdoelstelling;
 > Uitbreiding- of verbeterdoelstelling.

2.3 Knelpunten conform beheerplan

De belangrijkste knelpunten, die gerelateerd zijn aan de N2000 maatregelen in het beheerplan, en van belang zijn voor de interne maatregelen, zijn:

- Knelpunt 1: onvoldoende waterkwaliteit en dan met name het hoge fosfaatgehalte. Daarnaast is voldoende calcium essentieel. Hiervoor loopt het waterkwaliteitsonderzoek (M1) getrokken door de provincie Overijssel.
- Knelpunt 2: het gebrek aan jonge successiestadia.
- Knelpunt 11: behoud open structuur. Verruiging van de vegetatie en het dichtgroeien met struweel en bos is een belangrijke oorzaak voor de achteruitgang in oppervlakte aan Trilvenen en Veenmosrietlanden in de afgelopen decennia. Vanwege de slechte bereikbaarheid en de slappe bodem is dit beheer arbeidsintensief en kostbaar, en als gevolg daarvan kan slechts een beperkt areaal worden gemaaid. De problemen worden versterkt doordat naast regulier maaibeheer ook maatregelen nodig zijn om de gevolgen van atmosferische depositie op te vangen.
- Knelpunt 12: te vaak maaien van Galigaanvegetaties
- Knelpunt a: voldoende groot leefgebied Grote Vuurvlinder en verbinding naar andere gebieden
- Knelpunt b: versnelde verzuring door stikstofdepositie
- Knelpunt c: onvoldoende leefgebied voor moerasvogels

Dit gebied is ook Vogelrichtlijngebied. Uit het aanwijzingsbesluit volgt daarom ook een opgave voor de realisatie van concrete uitbreidingen van broedparen en bijbehorend leefgebied (indien die omvang van het leefgebied nog niet aanwezig is).

Onderstaande tabel bevat de maatregelen uit het beheerplan, gekoppeld aan de knelpunten en habitattypen en soorten die ervan profiteren.

Tabel 2 doelen, knelpunten en maatregelen

Maatregel	Naam maatregel	Draagt bij aan oplossen knelpunt	Voor doel:	Trekker
M1	Onderzoek defosfatering	1	verlandingsreeks	provincie
B	Uitvoeren conclusies onderzoek M1 waterkwaliteit	1	verlandingsreeks	provincie
M2a	Onderzoek verminderen wegzijging	1	Vochtige heiden Trilvenen Veenmosrietlanden Galigaanmoerassen Hoogveenbossen	Staatsbosbeheer
M2b	Onderzoek kraggevorming en hydrologie	1	Vochtige heiden Trilvenen Veenmosrietlanden Galigaanmoerassen Hoogveenbossen	Staatsbosbeheer
M3	Graven nieuwe petgaten	2,11	Kranswierwateren	Staatsbosbeheer
M4	Ontwikkeling Blauwgrasland		Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden, Trilveen Veenmosrietland Vochtige heide Galigaanmoeras	Provincie, trekker gebiedsproces Noordmanen
M11	Extra zomermaaien	a,b	Blauwgrasland, Vochtige heiden, Veenmosrietland, Trilveen	Staatsbosbeheer
M12	Rooien bos en in maaibeheer nemen kragge	11	Veenmosrietland, Trilveen	Staatsbosbeheer
M13	Aanleg/herstel Sloten/ begreppelen	1,b	Trilveen, Veenmosrietland, Hoogveenbos	Staatsbosbeheer
M14	Selectief schrappen rietland	2,11,b	Veenmosrietland, Trilveen	Staatsbosbeheer

Maatregel	Naam maatregel	Draagt bij aan oplossen knelpunt	Voor doel:	Trekker
M15	Kleinschalige maatregelen bestaand Blauwgrasland	b	Blauwgrasland	Staatsbosbeheer
M16	extensivering beheer tbv Galigaanmoeras	11	Galigaanmoeras	Staatsbosbeheer
M17	Intensivering maaibeheer dotterbloemgrasland voor Leefgebied Grote Vuurvlinder	a	Grote vuurvlinder	Staatsbosbeheer
A	Beheer gericht op habitat Ruigten en zomen		Ruigten en zomen	Staatsbosbeheer
C1	markeren waterzuring met eitjes en/of rupsen tbv Grote vuurvlinder	a	Grote vuurvlinder	Staatsbosbeheer
F2	inrichting Noordmanen, verbinding voor Grote Vuurvlinder	a,b,c	Blauwgrasland, Grote vuurvlinder, moerasvogels	provincie
G1	Beheer graslanden tbv Grote vuurvlinder	a	Grote vuurvlinder	Staatsbosbeheer
G2	Nieuwe Sloten/oever langs grasland voor waterzuring Grote vuurvlinder	a	Grote vuurvlinder	Staatsbosbeheer
G3	In slootkanten jonge boompjes verwijderen tbv Grote vuurvlinder	a	Grote vuurvlinder	Staatsbosbeheer
O	Nestvloten zwarte stern neerleggen	c	Zwarte stern	Staatsbosbeheer
Y	Onderzoek naar waar en hoe	c	Grote karekiet	Natuurmonumenten

Maatregel	Naam maatregel	Draagt bij aan oplossen knelpunt	Voor doel:	Trekker
	waterriet kan worden vergroot Grote Karekiet			ten voor hele Wieden Weerribben
AC	Voldoende rustzones rietvogels na uitbreiding leefgebieden	c	Verstoringsgevoelige moerasvogels	Staatsbosbeheer

2.4 Nieuwe inzichten oplossen knelpunt voor ontbreken jonge successiestadia

Maatregel M3 betreft het graven van nieuwe petgaten. Dit heeft als doel het weer kunnen laten ontstaan van de verlandingsreeks. In het Natura 2000 beheerplan was voor de Weerribben de opgave 270 ha graven petgaten opgenomen verspreid over een periode van 18 jaar (90 ha per 6 jaar).

Na de eerste planuitwerkingen en ramingen bleken onvoldoende middelen beschikbaar te zijn om deze opgave te realiseren. Ook het door de provincie ingezette innovatie onderzoek door een onafhankelijk bureau, leidde tot de bevestiging dat de kosten voor het graven van de petgaten veel hoger zijn dan het geraamde bedrag. Daarnaast heeft de provincie gekeken of voor het behalen van de doelen de 270 ha petgaten nodig is. De conclusies hiervan staan in het rapport: De verlanding van petgaten in de Wieden en Weerribben (Provincie Overijssel, 2019). Hierin is gesteld dat voor het behalen van de N2000 instandhoudingsdoelen de komende 6 jaar, minimaal 5 ha open water per jaar gemaakt moet worden in de Wieden en in de Weerribben. Voor de Weerribben is er dus minimaal 15 ha nieuw open water in 6 jaar nodig, met. als doel de uitbreiding van het habitat Meren met krabbenscheer en het in gang zetten van de successie richting Trilvenen en Veenmosrietlanden. Met inachtneming van onzekerheden en kennislacunes, zetten we daarnaast verder in op monitoring, door middel van SNL en N2000 kartering, doelsoorten en monitoring van procesindicatoren herstelmaatregelen en monitoring van doelsoorten.

Staatsbosbeheer heeft kennis genomen van het rapport van de provincie en heeft dit meegenomen bij de uitwerking van de natuurherstelmaatregelen, naast haar eigen (landschap)visie en het vastgestelde Natura 2000 beheerplan en andere vastgestelde uitgangspunten zoals het aanwijzingsbesluit en herstelstrategieën.

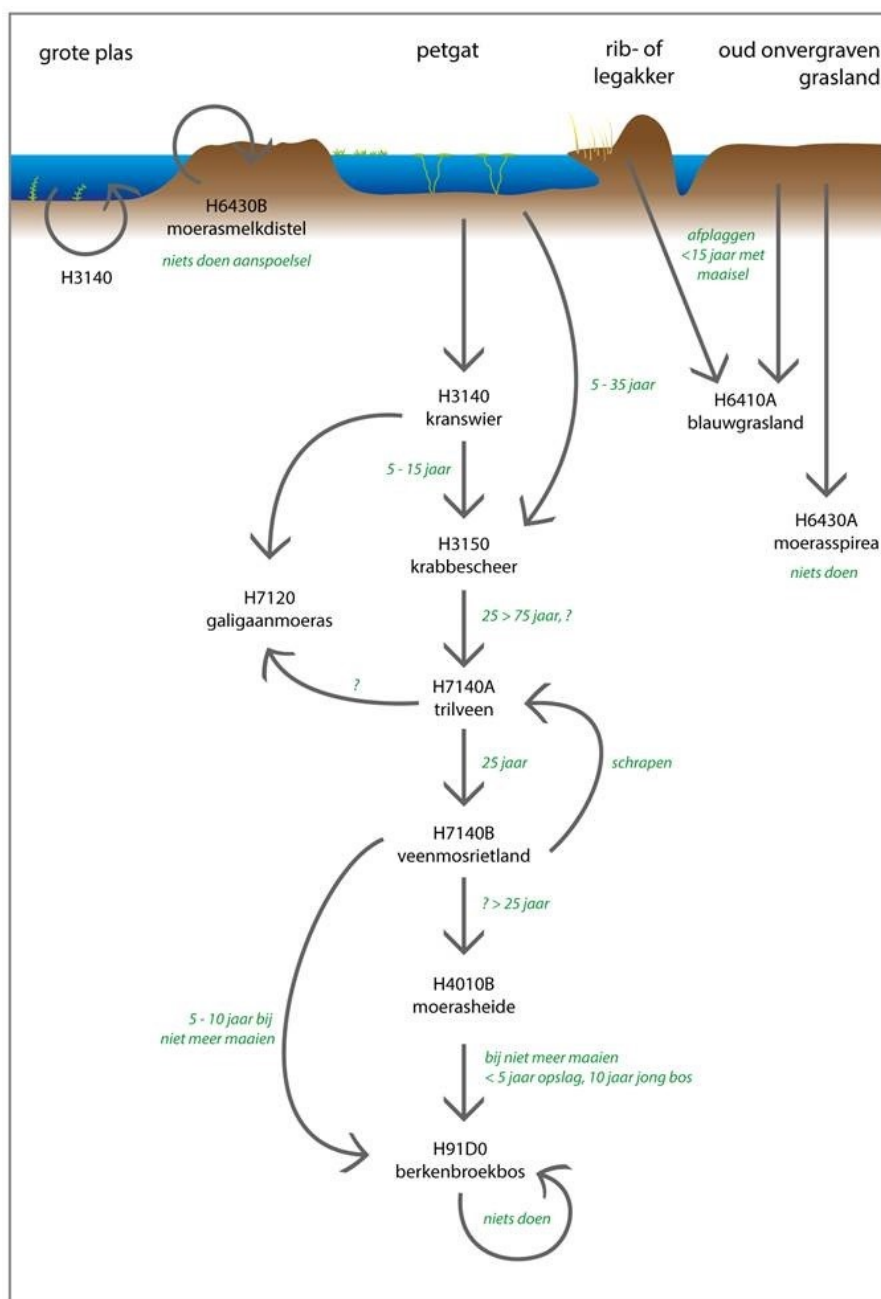

Fig. 2 Successieschema met uitsluitend de habitattypen in de Wieden – Weerribben met tijd tussen de verschillende fasen onder de huidige omstandigheden (naar Cusell et al., 2013, Loeb et al., 2016, Hermse & Bremer 2008). Meerdere Habitattypen zijn niet afhankelijk van de verlanding van open water (H6410A en H6430A)

Voordat open water weer heeft geleid tot verlandingsstadia met bijbehorende habitattypen, gaat er wel tijd overheen. Van de verlandingsreeks staat Trilveen het meest onder druk. Als de omstandigheden qua abiotiek onjuist zijn, ontstaat het niet en treden andere vegetatietypen in de plaats. Daarnaast dragen met name verdroging, verzuring en verbossen bij aan de achteruitgang

van dit doeltype. Hoewel na aanleg het nog lang zal duren voordat uit nieuw open water weer Trilveen ontstaat, is er gelukkig in het verleden ook al open water gemaakt. Ook hier kan zich mogelijk Trilveen ontwikkelen.

Ook moeten maatregelen worden genomen voor behoud die zorgen voor voldoende Veenmosrietland en verlengen van de levensduur van Trilveen de komende 18 jaar. Dit kan door kappen van bos in combinatie met schrapen om Veenmosrietland terug te krijgen. Er liggen door het uitvoeren van deze maatregelen op Veenmosrietland lokaal ook kansen voor ontwikkeling van Trilveen.

Een andere onzekere factor bij het maken van petgaten is de wetenschappelijke kennislacune over de meest optimale te graven diepte. (M3 wordt daarom ingevuld door met verschillende dieptes te gaan werken variërend van 50-150 cm. De verschillende dieptes zijn gekozen om in de tijd een spreiding te krijgen van de verlandingsreeks en om te zien welke verlandingsnelheid optreedt bij welke diepte.

De meeste kraggen in De Weerribben, in tegenstelling tot De Wieden, drijven en liggen niet op de vaste bodem. Bij de petgaten die niet tot op het zand worden uitgegraven, is er een risico dat de resterende venige bodem omhoog komt en weer aan het oppervlak gaat drijven in tegenstelling tot in De Wieden. Dit is helaas niet van te voren te voorspellen en als dit op gaat treden zal dit in het werk moeten worden opgelost.

3 Relevante ontwikkelingen

In dit hoofdstuk lichten we toe wat de visie van Staatsbosbeheer is op het totale gebied en hoe de maatregelen daar in te passen zijn. Om op korte termijn de juiste keuzes te maken voor concrete maatregelen, is door Staatsbosbeheer vanuit een breder perspectief naar het N2000 maatregelenpakket voor de eerste periode gekeken. Het bredere perspectief is verwoord in een concept-visie. De concept-visie is gedeeld met de provincie. Staatsbosbeheer wil hierbij de doelen realiseren en maatregelen uitvoeren zoals vastgelegd in het N2000 beheerplan. Het beheerplan biedt de ruimte om de maatregelen te lokaliseren; voor de meeste maatregelen zijn hierin nog geen locaties vastgesteld.

Bij het kiezen van de locaties van de maatregelen voor de eerste beheerplanperiode en wijze van uitvoering, houdt Staatsbosbeheer rekening met:

- Ecologische en ruimtelijke visie op de basische open delen en zuurdere bosrijke delen
- Beheerbaarheid na uitvoering maatregelen en de efficiëntie hiervan
- Uitvoerbaarheid maatregelen in relatie tot de kosten
- In stand houden structuur ribben en maatvoering petgaten vanuit cultuurhistorie
- Mogelijkheid om baten te genereren
- Informatie die de afgelopen jaren al verzameld is.

In de paragrafen 3.1, 3.2 en 3.3 wordt aangegeven welke aspecten relevant zijn bij het nader uitwerken van de maatregelen.

3.1 Visie op ontwikkeling verschillende delen van de Weerribben

Ecologische visie

De Weerribben is gelegen aan de rand van wat eens een groot veengebied was dat globaal lag waar het IJsselmeer, inclusief Flevoland nu ligt. De Weerribben lagen op de overgang van een stuwwal naar dat veengebied en bestond uit hoogveenkoepels die gescheiden werden door veenstroompjes die vanaf het Drents plateau afwaterden. Het geheel wordt een doorstroomveen genoemd (maar mag ook een hoogveencomplex heten). Vanaf ongeveer 1000 AD is dit gebied ontgonnen waarbij de structuur van het huidige cultuurlandschap van de Weerribben is ontstaan. Tijdens de latere vervening vanaf circa 1800 werd landbouwgrond afgegraven en uitgeveend en ontstonden de petgaten en ribben. Het gebied wordt naast dit cultuurlandschap met verschillende tijdlagen gekenmerkt door zeer hoge natuurwaarden en een hoge recreatieve druk.

Uitgangspunt in de visie is dat de ruimtelijke verdeling van basenrijke en zure delen van vóór de ontginning richtinggevend is voor de na te streven habitatdoelen. De reden hiervoor is dat de bodem ter plaatse van de zure delen beter geschikt is voor zure doelen en de bodem ter plaatse van basenrijke delen beter geschikt voor basenrijke doelen. De bodem is immers vóór de ontginning ontstaan en is een weerslag van de omstandigheden tijdens veenvorming. Uiteraard wordt de actuele ruimtelijke verdeling van functies gerespecteerd, Het resultaat van deze uitgangspunten is een kaartbeeld met in het centrum een bos bestaande uit zure bostypen (gebied 9 en mogelijk ook 10). Deze wordt aan de oostzijde begrensd door een voormalig veenstroompje (door nr 4). Hier is dus altijd al basenrijk habitat aanwezig geweest. We

achten de kansen voor ontwikkeling van basenrijk habitat als Trilveen vanuit open water hier het grootst. Aan de noordwest, zuidwest en zuidzijde van het bos vinden we nu al relatief veel open water en het landschap is hier nog vrij open (deelgebied 3). Aan de zuidwestzijde liep ook een basenrijk veenstroompje. We zien hier dan ook een overgangszone tussen het zure bos in het centrum en het basenrijke habitat aan de rand van de Weerribben. Het is hier belangrijk verder dichtgroeien met bos zoveel mogelijk te voorkomen. Daarom is het van belang hier het actueel aanwezige bos te verwijderen wat dan immers geen zaad meer kan produceren. Hetzelfde geldt voor een smallere strook aan de noordoostzijde van het bos (deel van gebied 3). Zie figuur 3 voor een aanduiding van de deelgebieden en legenda.

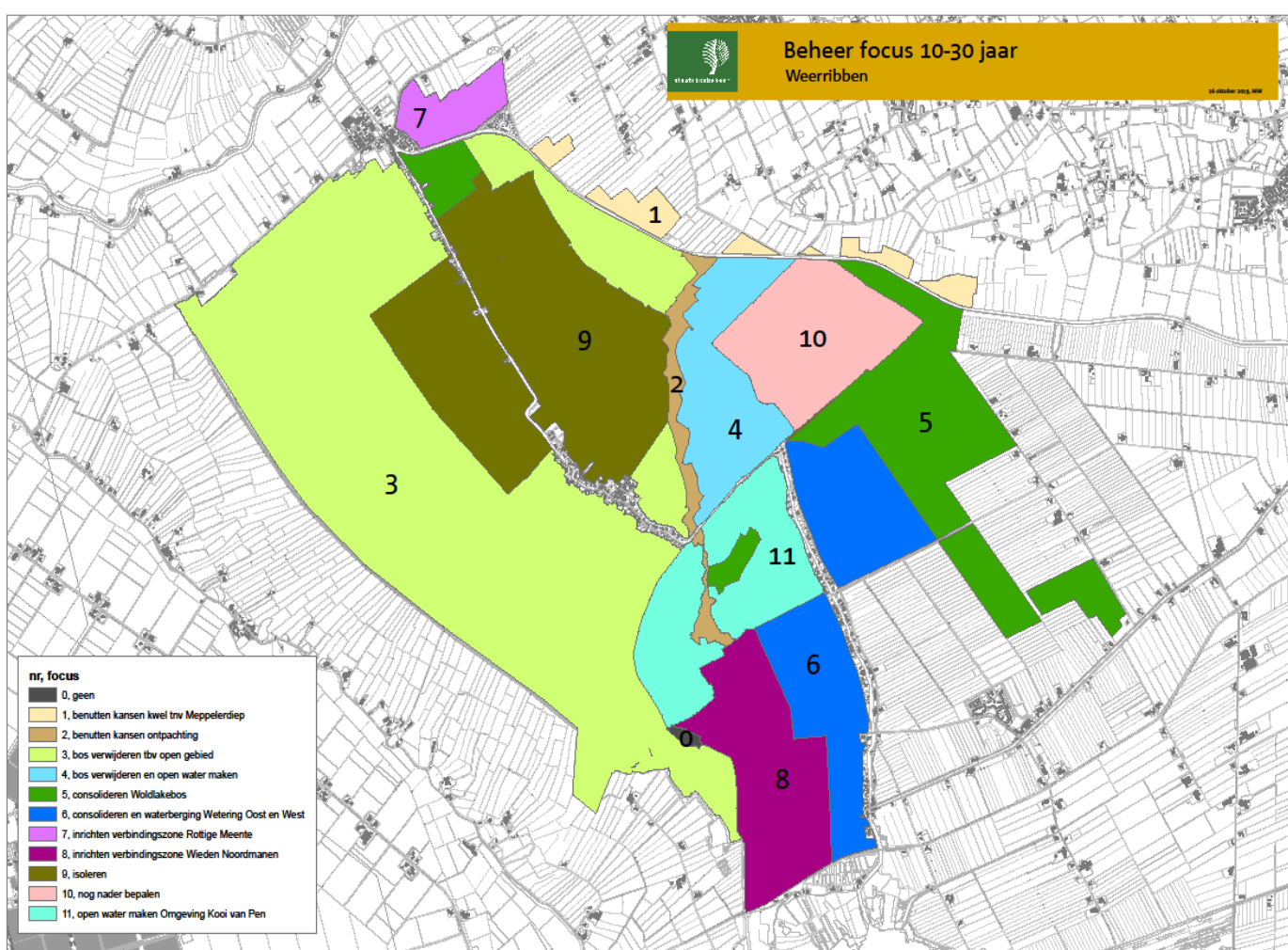

Fig. 2 Kaart met toekomstige beheerfocus Staatsbosbeheer.

nr, focus	
0, geen	
1, benutten kansen kwel tnv Meppelerdiep	
2, benutten kansen ontpachting	
3, bos verwijderen tbv open gebied	
4, bos verwijderen en open water maken	
5, consolideren Woldlakebos	
6, consolideren en waterberging Wetering Oost en West	
7, inrichten verbindingzone Rottige Meente	
8, inrichten verbindingzone Wieden Noordmanen	
9, isoleren	
10, nog nader bepalen	
11, open water maken Omgeving Kooi van Pen	

Deze kaart geeft richting bij de afweging die we in de toekomst moeten maken.

(zure) Boskernen

Deelgebied 9

Hier is reeds veel bos aanwezig. Doel is hier de ontwikkeling van Hoogveenbos. De ervaring leert dat deze bossen in de tijd zich allemaal richting dit habitatype ontwikkelen. Daarnaast wordt er overwogen om bepaalde watergangen die een open verbinding hebben met de boezem extra af te dammen. Hierdoor houd je nog meer regenwater in het habitatype. De omvang moet nog worden vastgesteld. Er loopt nu nog een corridor voor de Grote Vuurvlinder doorheen. In de eerste beheerplanperiode wordt ingezet op het geschikt houden van de oevers voor de Grote Vuurvlinder. Als er in de 2^e beheerplanperiode of derde beheerplanperiode in deelgebied 3 voldoende leefgebied voor de Grote Vuurvlinder is, de populatie toeneemt en de aansluiting op de Noordmanen is gerealiseerd, zal die corridor worden opgeheven.

Deelgebied 10

Hier is veel bos aanwezig. Waarschijnlijk is dit ook een zure kern geweest. In dit deelgebied kan het hoofddoel ook Hoogveenbos worden. Dit moet nog nader onderbouwd worden. Hier zijn al wel uitgebreide Veenmosvegetaties aangetroffen en een aantal hoogveensoorten(zoals Wollegras, Veenpluis, Ronde Zonnedaauw) aangetroffen.

(basisch) gebied

Deelgebied 3

Dit grote gebied ligt rondom de boskern Kalenberg heen en kenmerkt zich als basisch gebied. Hier zijn veel kansen voor behoud en uitbreiding van Veenmosrietland en Trilveen.

Deelgebied 4

Dit behoort tot de basische gebieden. Hier liep een basisch stroompje. Hier zijn goede kansen om weer Trilvenen en Veenmosrietland te ontwikkelen.

Deelgebied 11

Planuitwerking Interne natuurherstelmaatregelen Weerribben, Kooi van Pen, januari 2020

Deelgebied Kooi van Pen behoort tot de basische deelgebieden met goede kansen voor ontwikkeling Veenmosrietland en Trilveen. Uitvoering maatregelen vindt op de korte termijn plaats.

Deelgebied 2 (bruin)

Hier liep een veenbeek. De gronden zijn als graslanden in gebruik en kunnen goed onderdeel gaan uitmaken van het leefgebied voor de Grote vuurvliinder.

Gebieden buiten de boskern en het basische gebied

Deelgebied 7

Dit gebied wordt ingericht als verbinding naar de Rottige Meenthe

Deelgebied 1

Dit deelgebied ligt tegen het Kanaal Steenwijk-Ossenzijl aan. Hier kan de kwel benut worden voor ontwikkeling Blauwgrasland en als leefgebied voor het Porseleinhoen.

Deelgebied 5 Woldlakebos

Dit deelgebied ligt niet op boezempeil. Hier kunnen de bestaande waarden in stand gehouden worden.

Deelgebied 6 Wetering Oost en West

Hier heeft natuurontwikkeling voor moerasnatuur plaatsgevonden in combinatie met waterberging.

Deelgebied 8 Noordmanen

Hier worden maatregelen uitgevoerd voor ontwikkeling Blauwgrasland, leefgebied voor Grote Vuurvliinder en moerasbroedvogels. Het peil wordt aangepast. De maatregelen zijn in voorbereiding (trekker: provincie).

Cultuurhistorie

De Weerribben is een oud, van oorsprong open cultuurlandschap, ontstaan uit een continu proces van grootschalige vervening. De ribben- en petgatenstructuur zijn daar het resultaat van. Daarnaast wordt het gebied gekenmerkt door zeer hoge natuurwaarden en een hoge recreatieve druk. Om de maatregelen te realiseren zullen grootschalige activiteiten en werkzaamheden plaatsvinden. De uitdaging zal zijn om de werkzaamheden binnen de gestelde termijn en op een zodanige wijze uit te voeren, dat aan genoemde kenmerken en kwaliteiten zo weinig mogelijk geweld wordt aangedaan.

Bij te maken locatiekeuze wordt daarom ook steeds rekening gehouden met het bewaren en waar mogelijk versterken van het oude open cultuurlandschap van de Weerribben. Om die reden wordt er gekozen om de ribbenstructuur in tact te laten en het open landschap weer te herstellen

3.2 Middelen/Kosten

Het beheer van de Weerribben vergt veel financiële middelen en inspanning. Door bij de uitwerking van de maatregelen slimme keuzes te maken kunnen de kosten voor toekomstig beheer zoveel mogelijk beheersbaar worden gehouden.

Door de ruimtelijke scheiding van de bossen en de open vegetaties komt er minder zaad van bomen in de korte vegetaties en daarmee ontstaat er minder opslag van bomen. Hierdoor worden de habitats in de toekomst minder bedreigd door verbossing wat aanzienlijk scheelt in de beheerskosten.

Bij de uitvoering van maatregelen worden de ribben waar nodig zodanig verbreed dat deze goed te gebruiken zijn in het vervolgbeheer. Tevens worden de taluds flauwer om deze beter te kunnen beheren en hiermee opslag te voorkomen.

Daarnaast is het streven om binnen een aantal jaren het aantal vaarwegen en laad- en losplaatsen uit te breiden en waar nodig bestaande te optimaliseren voor concentratie van vrijkomende biomassa (buiten de N2000 herstelmaatregelen om) om hierlangs de bij het beheer vrijkomende biomassa te kunnen afvoeren met grotere vaartuigen.

Staatsbosbeheer stelt voor om de maatregelen die op de korte termijn genomen moeten worden, zó te ontwerpen dat deze ook binnen de middelen passen en daarna ook in financiële en technische (beheer en ontsluiting) zin beheerbaar en betaalbaar zijn op langere termijn.

3.3. Kansen benutten biomassa

De totale uitvoeringskosten worden vanuit het N2000 programma gefinancierd, waarmee de logistieke kostenpost is gedekt. De huidige wijze van afzet van het afgegraven materiaal is traditioneel: het materiaal wordt afgevoerd of opgeslagen. Staatsbosbeheer is op zoek naar een meer duurzame wijze van het gebruik van dit materiaal.

Ervaringen met duurzaam beheer (pilotprojecten):

Staatsbosbeheer heeft de afgelopen jaren in meerder projecten al ervaring opgedaan met het graven van petgaten en het afvoeren van biomassa. Daarnaast verkent ze met marktpartijen al geruime tijd de afzetmogelijkheden voor de restproducten, die vrijkomen bij het dagelijks beheer en onderhoud van de Weerribben. In dit kader hebben er, in samenwerking met geïnteresseerde marktpartijen, al een aantal pilotprojecten plaatsgevonden.

Naast de producten waar een reeds bestaande afzetmarkt voor is, zoals riet, hout en maaisel, komen er bij grootschalige maatregelen ook grote hoeveelheden organisch (venig) materiaal vrij. Voor dit deel van de biomassa was tot op heden geen afzet, waardoor het in veel gevallen werd verpomp en opgeslagen in zogenaamde 'kraggendepots'.

De verwachting is dat dit ook een kostenreductie met zich meebrengt. In plaats van te betalen voor de stort, kan een deel van het materiaal verkocht worden aan de afzetmarkt. Bij de verwaarding van biomassa in welke vorm dan ook is de logistiek in de meeste gevallen de kostenbepalende factor. In een markt die nog in de kinderschoenen staat betekent dit over het algemeen, dat het nog niet rendabel is. Met name in de Weerribben zijn de logistieke kosten dermate hoog dat het tot nu toe nog niet is gelukt om hier een gesloten business case te realiseren. De komende jaren kunnen we het hele proces optimaliseren op weg naar een duurzame oplossing.

Hierbij geldt heel duidelijk het principe dat iemand zal moeten beginnen om de vraag ook te creëren. Op dit moment is er geen of minimaal aanbod van dit materiaal en is het voor partijen lastig om zich hierop te richten. Op het moment dat we in staat zijn grotere partijen in de tijd te kunnen leveren zal de markt zich hier beter op kunnen richten.

Binnen Staatsbosbeheer blijven we streven naar het duurzaam vermarkten van de biomassa, als er een partij zich aandient zullen we hier zeker op inspelen. Binnen dit project zullen we een deel van het materiaal willen aanwenden om aan lopende verplichtingen met de markt te voldoen.

Daarnaast willen we in de contractfase het materiaal deels laten vervallen aan de markt, waarmee we stimuleren dat er actief naar een oplossing gezocht moet worden.

Voor deze planuitwerking hebben we er voor gekozen om het materiaal nog niet als inkomsten in het plan te verwerken. Dit omdat er nog te veel onzekerheden zijn over de opbrengsten en dit dan een te rooskleur beeld zou kunnen scheppen. Mocht dit toch aan de orde zijn dan zal dit lopende het project met de provincie worden afgestemd en zullen er afspraken worden gemaakt.

4 Opgave Staatsbosbeheer

In dit hoofdstuk lichten we de met de provincie Overijssel afgesproken deelopgave toe. We doen een aantal beargumenteerde voorstellen voor invulling van de opgave, waarbij de in paragraaf 1.5 benoemde randvoorwaarden zijn meegenomen. Per maatregel bespreken we de aanpak en de argumenten voor de daaraan voorafgaande keuzen. De deelopgave voor Staatsbosbeheer valt binnen het Natura 2000-gebied de Weerribben, deelgebied Kooi van Pen. Daar worden een aantal maatregelen aan toegevoegd die buiten het deelgebied vallen.

4.1 Deelgebiedskeuze: Kooi van Pen

Voor de periode 2020 t/m 2023 is gekeken in welk deelgebied een samenhangend pakket aan maatregelen kan worden genomen, waarbij op korte termijn natuurherstel voor Trilveen en Veenmosrietland worden verwacht en op de middellange en lange termijn nieuw habitatype kranswierwater, meren met krabbenscheer en de hele verlandingsreeks weer kan ontstaan.

Met M12 (bos rooien en in maaibeheer nemen), M14 (selectief schrapen rietland) en M3 (graven nieuwe petgaten) wordt ingegrepen in de successie ten gunste van de habitats Veenmosrietland en Trilveen.

Deze maatregelen worden ingezet bij de basische habitattypen in de zone rond de boskernen (deelgebieden 3, 4 en 11 (Kooi van Pen) uit figuur 2). In de zone rond de boskern treedt wegzijging op naar de gebieden rond de Weerribben met een lager waterpeil. Door de wegzijging wordt basenrijk boezemwater getrokken naar deze delen van de Weerribben. De Kooi van Pen is als eerste gebied gekozen, omdat hier voldoende basenrijk water komt (van noord naar zuid) en de urgentie door verbossing van Veenmosrietland en Trilveen hier groot is. Bijkomend voordeel is dat het werk gedeeltelijk over de weg kan worden uitgevoerd en er nog een oud depot met een vergunning ligt. In het deelgebied zijn Trilveensoorten en Veenmosrietlandsoorten aanwezig, zodat de kans op successie en uitbreiding groot is. In de visie van Staatsbosbeheer is dit verwoord door het deelgebied aan te duiden als: “open water maken”.

Voor de meer ingrijpende maatregelen waarbij veel gegraven wordt, wordt uit efficiencyoverwegingen een deelgebied in principe in een keer aangepakt.

Het voorgestelde pakket maatregelen kan in de Kooi van Pen relatief snel worden uitgevoerd (waar al eerder e.e.a. als bodemsamenstelling, pachtsituatie enz. is uitgezocht) en waarbij de kosten gemiddeld het laagst zijn (voor eventuele afvoer van kraggemateriaal) omdat er veel per as bereikbaar is. Tevens kunnen we hier een deel van het vrijkomende materiaal lokaal verwerken, wat tot aanzienlijke minder kosten leidt.

4.2 Uitwerking interne maatregelen

Beschrijving deelgebied

In de Weerribben zijn twee eendenkooien, de Kloosterkooi en de Kooi van Pen. Dit zijn belangrijke cultuurhistorisch elementen. De Kooi van Pen lag, met haar kooiplassen en kooibos, van oudsher in een nagenoeg open landschap. Nu wordt het gebied vooral gekenmerkt door een besloten landschap. Dit is een ontwikkeling van de laatste 40 jaar. De eendenkooi is op dit moment niet meer als aparte eenheid te onderscheiden en is volledig omsloten door bos. Op onderstaande kaart uit 1950 (figuur 4) is de kooi goed te onderscheiden en is ook goed te zien dat de omgeving

met name uit graslandjes en rietlanden bestond met bijbehorende habitats. Dit beeld willen we zoveel mogelijk weer herstellen. En dit past ook bij het aanpakken van het knelpunten dat voor de meest kwetsbare habitats is geconstateerd: de verbossing.

Fig 4. Kaart omgeving Kooi van Pen, situatie 1950

Volgens de visie van Staatsbosbeheer wordt het gebied weer open gemaakt, zoals dat vroeger ook het geval was. Het bos van de eendenkooi en direct daaromheen blijft staan (noordoosten van het deelgebied). Hierin bevindt zich deels Hoogveenbos. Deze bospercelen zijn groot en minder goed bereikbaar. Het is niet uitgesloten dat we conform de visie op termijn ook hier het bos zullen verwijderen.

In de ontboste delen kan zich Veenmosrietland en mogelijk ook Trilveen ontwikkelen. Daar waar petgaten worden gemaakt worden kan de gehele verlandingsreeks zich weer ontwikkelen. De Grote vuurvliinder profiteert ook van meer open gebied, zodat de verbinding naar de Noordmanen sterker kan worden.

Maatregelen

In dit deelgebied worden de maatregelen M12 rooien bos en in maaibeheer nemen, M3 graven nieuwe petgaten en M14 selectief schrapen rietland uitgevoerd.

Provincie en Staatsbosbeheer hebben voor de zomer van 2019 een aantal ecologische en beheeruitgangspunten per maatregel beschreven. Deze zijn toegepast op de situatie in de Kooi van Pen.

M3 graven nieuwe Petgaten

M3 is gericht op de hele verlandingsreeks. Gehanteerde uitgangspunten zijn:

- uitvoeren op een locatie met wegzijging
- uitvoeren op locaties met bos en vrijwel geen habitattypen
- aanwezigheid van Trilveensoorten in de buurt
- variërende dieptes ontwerpen
- flauwe oever aan de ribben maken
- ribbenstructuur handhaven en iets verbreden ivm toekomstig beheer.

Voor de uitvoering wordt de kraggedikte bepaald. Hierbij maken we gebruik van een reeds eerder uitgevoerd booronderzoek naar de toepassingsmogelijkheden van het vrijkomende materiaal.

M12 Rooien bos en in maaibeheer nemen

M12 is gericht op herstel van Veenmosrietland en in mindere mate op Trilveen. Gehanteerde uitgangspunten zijn:

- uitvoeren op locaties met door bos dichtgelopen kraggen
- gevolgd door 5-15 cm schrapen (afhankelijk van de situatie ter plekke) voor verwijderen zure bovenlaag
- stobben verwijderen in verband met vervolgbeheer (maaibaar maken)
- zo nodig herstel contact met oppervlaktewater
- zoveel mogelijk verwerken van vrijgekomen materiaal in de ribben

M14 selectief schrapen rietland,

M14 is gericht op herstel van Trilveen en in mindere mate van Veenmosrietland. De percelen zijn in het veld nauwkeurig bekeken op geschiktheid. Gehanteerde uitgangspunten zijn:

- contact met oppervlaktewater terugbrengen
- verzuurde / verdroogde laag wegnemen
- opslag weghalen
- verwerken materiaal in de ribben

In bijlage 1 is de kaart met de maatregelen te zien.

tabel 3: uitwerking interne maatregelen deelgebied Kooi van Pen

		Ha in voorstel	Bedoeld voor:	Uitvoering:	Nader onderzoek?	Verschuiven habitatype hoogveenbos aan de orde? Hoeveel
M3	Graven nieuwe Petgaten	19 ha water + ribben verbreden	Resetten verlandingsreeks, het eerst profiteren Kranswierwater en Meren met krabbenscheer hiervan, later ook de rest van de verlandingsreeks zoals Trilveen en Veenmosrietland (minimaal na 30 jaar)	Diepte: 5% 0,5m 20% 0.75 50% 1,0m 20% 1.25m 5% 1.5m Welke diepte de beste resultaten oplevert is niet bekend, daarom variatie. Ervaring met meereer diepte dan 1 meter is wel dat er minder kans is op rietverlanding en meer kans op krabbenscheerverlandig. Bovendien bestaat er het risico van naar boven komend kraggemateriaal. Met dit risico is rekening gehouden in de SSK raming.	Check op waarden bomen voor andere beschermde soorten (F&Fcheck), check dikte kragge	Ligt een kleine oppervlakte hoogveenbos in de zuidoostpunt. <1 ha
M12	Rooien bos en in maaibeheer nemen	Bos = 36 ha 36 ha bestaat uit: 25 ha bos, te kappen en maaibaar maken 11 ha dunnen, alleen zaadbomen verwijderen Daarnaast bestaat 10 ha uit ribben	Herstel met name Veenmosrietland en in mindere mate en Trilveen	Check of er habitattypen Veenmosrietland en hoogveenbos in staan/alleen Zaadbomen verwijderen (zwarte els, berk, terugplanten meidoorn en vogelkers langs fietspad (Kooibomenpad) Schrappen bovenste laag 55-15cm. Herstel open verbinding 25 ha met boezemwater	Check op waarden bomen voor andere beschermde soorten. (F&Fcheck),	Hoeveel hoogveenbos moet er al zijn ontwikkeld elders in de Weerribben 10 ha
M14	Sepectief Schrappen rietland	3 ha	Herstel en ontwikkeling Trilveen, en in mindere mate Veenmosrietland Door het schrappen hiervan wordt de verzuurde en verdroogde bovenlaag met ongewenste verbossende soorten verwijderd.	Zoveel afSchrappen dat in de zomer er iets water op staat Zomerpeil is ca rond de -0.76m NAP, om de meeste kans op ontwikkeling Trilveen te krijgen, Plagsel verwerken op ribben Herstel open verbinding met boezemwater	check actuele waarden	

De bossen van de Kooi van Pen zijn recentelijk gekarteerd. De overige SNL-kartering staat gepland voor 2020. Een voorwaarde is wel dat de aanbesteding van de monitoring lukt. Daarmee wordt de uitgangssituatie goed vastgelegd.

De huidige habitattypenkaart (inclusief de recente Hoogveenboskartering) is met de maatregelenkaart vergeleken. Daarbij vallen de volgende punten op:

- een half perceeltje Trilveen, daar wordt de opslag weggehaald en wordt geschraapt, omdat het habitatype op dit perceel zonder deze maatregelen dreigt te verdwijnen.
- < 1 ha Hoogveenbos wordt gekapt voor petgaten; Hoogveenbos is elders in de Weerribben al extra ontstaan.
- 9,5 ha Hoogveenbos wordt gekapt voor M12 omvormen bos naar Veenmosrietland. Hoogveenbos is elders in de Weerribben al extra ontstaan.
- iets habitat Veenmosrietland zit in M12 omdat dat is dichtgegroeid met bos.

4.3 Uitwerking maatregelen elders in de Weerribben

Buiten de Kooi van Pen is gekeken voor welke habitattypen en soorten de komende 3 jaar maatregelen noodzakelijk zijn voor behoud. Hieronder staan de maatregelen beschreven die uit deze analyse naar voren gekomen zijn.

M15 Kleinschalige maatregelen bij bestaand Blauwgrasland (bijlage kaart 1b)

Op de ribben komen kleine oppervlaktes Blauwgrasland voor. Deze worden vooral bedreigd door inadequaat beheer. We zien dat er verbossing of verruiging optreedt door onvoldoende maaien. Hoogwaardige stukken worden gebruikt als werkstrook, voor tijdelijke opslag van riet of voor verbranden restmateriaal. Het tijdstip van maaien is niet altijd op het juiste moment (eind van de zomer).

Het beheer wordt meestal door pachters uitgevoerd.

In het deelgebied Noordmanen wordt een aanzienlijk oppervlakte Blauwgrasland ontwikkeld. Dit heeft ontwikkeltijd nodig. Tot daar voldoende Blauwgrasland is ontwikkeld, moeten deze Blauwgraslandjes op de ribben behouden blijven. Met maatregel M15 wordt daar invulling aan gegeven.

De activiteiten bestaan uit:

- betere voorlichting aan pachters (Blauwgraslanden op ribben niet gebruiken als werkstrook voor zwaar materieel);
- het jaarlijks maaien aan het einde van de zomer en
- kleinschalige herstelmaatregelen (verwijderen van bomen, chopperen en schrapen) op een aantal locaties in de directe omgeving van de bestaande Blauwgraslanden waar herstel/ontwikkeling van Blauwgraslanden kansrijk wordt geacht.

In 2017 zijn op basis van de verspreiding de huidige Blauwgraslanden op 6 plekken bekeken. Uiteindelijk worden 3 locaties zinvol geacht om kleinschalig te schrappen aan de randen van de locaties met de Blauwgraslandsoorten, zodat deze zich kunnen uitbreiden.

Concrete uitwerking maatregel:

- 3 locaties kleinschalig schrappen. De locaties liggen verspreid door de Weerribben, zie hieronder aangegeven. Het betreft 2 ha.
- Op de geschraapte delen zal zaad/maaisel met Blauwgraslandsoorten worden verspreid.

Maatregel G3 in slootranden jonge boompjes verwijderen tbv Grote Vuurvlinder (bijlagekaart 1c)

Doel is een duurzame populatie te realiseren van ten minste 3000 exemplaren in de Weerribben en 1000 exemplaren in de Wieden (bron: aanwijzingsbesluiten). In de huidige situatie is alleen in de Weerribben een populatie aanwezig van 250-1000 exemplaren. Vanaf 2004 is op basis van 7 langdurig getelde plots (NEM monitoring) sprake geweest van een dalende tendens in het voorkomen van de grote vuurvlinder. Vanaf 2012 lijkt een licht herstel plaats te vinden, maar sinds 2018 is er weer sprake van een sterke afname. Oorzaak van de dalende tendens is dat het huidige benutte leefgebied in de Weerribben te klein is of van onvoldoende kwaliteit. Daarom zijn op korte termijn (1ste beheerplan periode) maatregelen nodig om de situatie van 2004 te herstellen en vervolgens enige verbetering te realiseren (W+B 2012).

Om de populatie te kunnen laten groeien moeten er voldoende aantallen waterzuring en nectarplanten zijn.

Maatregel G3 is uitgewerkt voor de korte termijn (boompjes verwijderen in slootkanten van leefgebied Grote vuurvlinder) zie kaart bijlage 1c.

Op basis van terreinkennis en de aanwezigheid van de Grote vuurvlinder zijn oevers aangetroffen waar wel waterzuring staat, maar waar het moeilijk is om daar een cyclisch beheer (1x per 2 jaar maaien) uit te voeren vanwege de vele bosopslag op de steile oevers. Door de oevers flauwer te maken en de bosopslag te verwijderen, zijn deze daarna beter te beheren (maaien tot in het water) en is het beheer dus voor langere tijd gemakkelijker uit te voeren.

Ook worden de oevers geschraapt en daarmee tegelijk goed maaibaar gemaakt, waardoor verbossing in de toekomst ook veel beter te onderdrukken is. Voorlopig is het nodig om op veel plekken in het gebied geschikt leefgebied te hebben voor voldoende verspreiding voor de Grote vuurvlinder, ook 1 strook door het toekomstige Hoogveenbosgebied heen.

Concrete uitwerking maatregel

- Verwijderen boompjes (zie kaart bijlage 1c),
- Daarna oppervlakkig schrappen tot maximaal 10 cm. Het gaat om iets meer dan 33 km oever.
- Er wordt een strook van ongeveer 5 meter langs de oever bewerkt met een kraan met een lange giek. De oever wordt zo aangepakt dat er een flauw talud ontstaat die tot minimaal 20 cm onder water door loopt. Het vrijkomende materiaal wordt lokaal verwerkt.

Maatregel C1 markeren waterzuring met rupsen of eitjes Grote Vuurvlinder

Nu vindt er markering plaats in de zomermaaipercelen waarvan Staatsbosbeheer het maaien uitbesteed. In veel zomermaaipercelen zijn plaatsen aanwezig die voor de Grote vuurvlinder van

belang zijn. Het gaat om plekken met concentraties van nectarplanten (kattenstaart, koninginnenkruid, moerasroklaver, kale jonker) of waardplanten (waterzuring). Deze locaties worden eens per 2 jaar cyclisch gemaaid. In de delen die van belang zijn voor de Grote vuurvliinder en die eens per twee jaar worden gemaaid, markeert Staatsbosbeheer de zuringplanten waarop eitjes op rupsen zijn gevonden als extra beschermingsmaatregel.

Door dit beheer (cyclisch maaien en extra beschermen) uit te breiden op de verpachte percelen kan de Grote vuurvliinder nog beter beschermd worden. Met name het markeren en hiermee beschermen van de waardplanten blijkt een effectieve maar zeer arbeidsintensieve maatregel te zijn. Een alternatief op bepaalde plaatsen zou kunnen zijn overstappen van zomermaaien naar wintermaaien, zeker op locaties waar Grote vuurvliinderbiotoop vlakbij bij wintermaaiervelden ligt.

Concrete uitwerking maatregel

In de voorliggende periode willen we de bescherming van locaties met waardplanten of nectarplanten uitbreiden richting de verpachte percelen. Deels door samen met pachter te bekijken hoe we deze waard- en nectarplanten beter kunnen beschermen. Daarnaast zullen we de markering van de waardplanten (Waterzuring) dan ook naar deze percelen uitbreiden. Het voorstel is om 2 personen voltijds extra in te zetten in de maanden dat de ei-afzetting plaatsvindt.

Behoud Trilveen (voorbereiding maatregel M13 aanleg/herstel sloten, acties binnen SNL en overige acties)

De Trilvenen in de Weerribben zijn voor de landelijke instandhoudsdoelen zeer relevant. Vanuit deze behoudsdoelstelling op korte termijn en de uitbreidingsdoelstelling na de eerste beheerplanperiode, zien we de maatregelen voor Trilveen als prioritaire. Verlenging van de levensduur van de huidige trilvenen is van groot belang, omdat het enige tijd duurt voordat uit aanwezige petgaten en nog te nemen maatregelen nieuw Trilveen ontstaat.

Concrete uitwerking maatregel:

De Trilvenen worden het komende jaar door het beheerteam geschouwd op basis van habitatypekaarten en soortenkarteringen uit 2015. Hierbij wordt de kwaliteit ervan per locatie vastgesteld. De beoordelingscriteria worden in overleg met de provinciale gebiedsecologen bepaald, en de uitkomsten van deze schouw worden schriftelijk vastgelegd.

Per locatie wordt gekeken of:

- zomermaaien plaatsvindt;
- zomermaaien correct wordt uitgevoerd (maaien en afvoeren);
- het waterpeil gedurende het jaar conform de eisen van het beheertype is en of de betreffende pachterpachter de eisen kent en ernaar handelt;
- het boezemwater voldoende bij het Trilveen komt;
- het Trilveen verzuurd en of verdroogd is en wat daaraan kan worden gedaan.

De bevindingen worden gedeeld met de beheerders en nadere acties worden afgesproken. E.e.a. kan leiden tot een aanvullend Natura 2000 maatregelenpakket (mogelijk bevoeien) en deels zal het binnen de SNL moeten worden opgepakt.

Maatregel O: aanschaf en plaatsen nestvloten voor Zwarte Stern

Doel

Er worden in de Weerribben nestvloten gebruikt voor de Zwarte Stern. Het gaat om zo'n veertig stuks, ze liggen in de Ramspolder bij Nederland, jaarlijks zijn er 15 tot 25 bezet. Uitbreiding hiervan is wenselijk.

Concrete uitwerking maatregel

Door meer vlotjes aan te bieden, ook op twee nieuwe locaties binnen N2000, kunnen de broedparen van de Zwarte Stern verder uitbreiden. Het vlotjes aantal wordt uitgebreid en op twee geschikte nieuwe locaties te gaan leggen, de Kampen (deelgebied Kooi van Pen) Op de laatste plek pas na uitvoering van maatregel M12, aangezien nu het risico van predatie door haviken nog groot is. Straks als het open landschap weer is hersteld ontstaan er een prachtig biotoop, met geschikt foerageergebied, Op beide locaties gaat het om veertig vlotjes. Zie onderstaand kaartje. Er zijn een heleboel nieuwe vlotjes, maar die moeten nog worden aangepast, met o.a. gaas tegen ganzen, kunstgras als nestkom en panlatten frame onder het vlotje. Jaarlijks moeten de vlotjes in het water worden gelegd en er weer uitgehaald worden.

Broedlocaties Zwarte Stern Weerribben

4.4 Samenvatting maatregelen planuitwerking tot 2023:

De voorgestelde maatregelen zijn in tabel 4 samengevat.

Tabel 4 Samenvatting interne maatregelen Weerribben eerste fase

Maatregel	Omschrijving maatregel	Invulling hoeveelheid
M3	Graven nieuwe petgaten	19 ha exclusief ribben
M12	Rooien bos en in maaibeheer nemen	36 ha (bos en zaadbomen)
M13	Vorbereiding M13 aanleg/herstel sloten Sloten open maken voor Trilveen, bij 35 ha Trilveen inventariseren waar dit nodig is	300 meter Kooi van Pen, later eventueel aanvullen na gesprekken met pachters.
M14	Selectief schrapen rietland	3 ha
M15	Kleinschalige maatregelen bij bestaand Blauwgrasland	2 ha
G3	Jonge boompjes verwijderen langs slootkanten voor Grote Vuurvlinder	33 km verboste oevers
C1	Markeren waterzuring met eitjes/rupsen Grote Vuurvlinder	Extra inzet van 2 fte voor 2 maand/jaar
O	Neerleggen nestvloten voor Zwarte Stern	80 vlotjes

4.4.1 Maatregelen uit beheerplan, met andere invulling

Maatregelen uit het beheerplan die niet worden uitgevoerd of die wel worden uitgevoerd maar geen geld kosten (zoals M11 zomermaaien en M16 extensiveren beheer Galigaan) volgen in bijlage 4.

4.5 Doorzicht maatregelen 2e en 3e termijn.

Het maatregelenpakket voor de 2^e en 3^e periode wordt ingevuld ten behoeve van instandhoudingsdoelstellingen voor N2000 Weerribben en de visie van Staatsbosbeheer.

In de verschillende basische delen van het gebied zal de verbossing verder worden teruggedrongen en petgaten worden gegraven. Hiermee ontstaan nieuwe kansen voor Veenmosrietland, Trilveen, Kranswierwater en Meren met krabbenscheer. De SNL-kartering moet te zijner tijd meer duidelijkheid geven over de actuele situatie van de habitattypentypen en over de urgentie van maatregelen.

De open gebieden zijn ook van groot belang voor de vele andere beschermde soorten die in deze gebieden leven, zoals libellen en moerasvogels. Voor het habitatype Hoogveenbos moet duidelijk worden hoeveel ruimte in de deelgebieden in de Visie van Staatsbosbeheer is, waar dit habitatype zich kan uitbreiden. De Visie zal de komende jaren verder worden uitgewerkt naar potenties voor de doelsoorten en habitatypen. Vervolgens zal een fasering worden ontwikkeld, een ruimtelijke fasering en in de tijd, met de bijbehorende maatregelen. Hierbij spelen de gegevens die de komende 3 jaar beschikbaar komen, een belangrijke rol:

- M1 onderzoek defosfatering (Waterkwaliteitsonderzoek, fosfaatprobleem)Kartering SNL (actuele info over de toestand en omvang van de habitatypen komt hiermee beschikbaar)
- M2a Onderzoek verminderen wegzijging a
- M2b Onderzoek kraggevorming en hydrologie (Bevloeiingsonderzoek)

5 Vervolgbeheer

5.1 Beheer na realisatie

Deze planuitwerking bevat de maatregelen voor de eerste beheerplanperiode. Het werk is echter niet klaar als deze maatregelen zijn uitgevoerd. Om de condities voor het realiseren en behouden van de in het Natura 2000-beheerplan opgenomen instandhoudingsdoelstellingen ook in de volgende beheerplanperiodes te borgen, is inleidend en vervolgbeheer nodig. Het vervolg beheer moet uiteindelijk passen binnen de systematiek van de Subsidieregeling Natuur en Landschap (SNL) van de provincie Overijssel.

Daar waar een beheertype als gevolg van de maatregelen is gewijzigd, is een aanpassing van de beheertypenkaart nodig. Jaarlijks verwerkt de provincie Overijssel mutaties in de beheertypenkaart. De bijgestelde beheertypenkaart wordt achtereenvolgens door de provincie Overijssel vastgesteld als basis voor SNL-subsidie.

De uitvoering van de interne maatregelen zal plaatsvinden van 2020 t/m 2023. Het omvormings- en vervolgbeheer zal daarop aansluiten.

Overigens bestaat er grote zorg over de continuïteit van het (vervolg-) beheer omdat de SNL-vergoeding voor Veenmosrietland en Trilveen sterk onder druk staat. Ten opzichte van 2019 zal de beheervergoeding met mogelijk 50% gereduceerd worden. Dit geeft zorgen over de betaalbaarheid van het beheer en heeft naar alle waarschijnlijkheid een negatief effect op het animo om werkzaamheden uit te voeren. Daarnaast is de vaarvergoeding in Overijssel niet opengesteld. Daarmee is het niet mogelijk om het maaisel af te voeren, wat nadelig is voor de natuurkwaliteit.

5.1.1 Intensief vervolgbeheer

De uitvoering van de natuurherstelmaatregelen vraagt echter soms een korte of langduriger intensivering en/of aanvulling van het reguliere beheer. In ieder geval de eerste 3 jaar na uitvoering van de maatregelen is intensief inleidend beheer nodig dat niet binnen SNL past. Dit

‘intensief beheer na inrichting’ is voor de eerste drie jaar opgenomen in deze planuitwerking en de daarbij behorende SKNL-subsidieaanvraag. Na deze drie jaar zal per locatie beoordeeld worden of nog langer intensief vervolgbeheer noodzakelijk is of dat overgegaan kan worden op regulier beheer (via SNL).

Waarom intensief vervolgbeheer?

Door het vergraven, opbrengen en frezen van de veengrond vindt er zeker in de droge terreindelen mineralisatie plaats waardoor er een ruige ongewenste vegetatie gaat ontstaan. Het kan gaan om vegetatie op de opgehoogde en aangelegde ribben, in percelen rietland waar bos is gerooid, of langs trekpaten en slootranden waar ongewenste bosopslag ontstaat.

Het beheer kan bestaan uit een extra maaibeurt om extra mineralen af te voeren of bosontwikkeling tegen te gaan. Bij ongewenste bosvorming kan een extra klepelbeurt ook tot het vervolgbeheer behoren.

Bij opzetten ribben en kades kan het vervolgbeheer ook bestaan uit het opnieuw in profiel brengen van deze objecten. Door klink en zetting van veengrond kunnen een jaar na uitvoering opgeleverde kades en ribben niet meer voldoen voor het reguliere beheer.

Het et vervolgbeheer zal worden opgenomen in de contractstukken van de aannemer die ook de inrichtingswerk zal uitvoeren. Dan is er meer de garantie dat het werk t.a.v. het vervolgbeheer goed wordt opgeleverd, aangezien de aannemer dan zijn eigen inrichting beheert.

6 Begroting, inkoop en aanbesteding

6.1 Begroting

Per maatregel hebben wij in samenspraak met het project- en beheerteam Weerribben per fase per medewerker op basis van onze kennis en eerdere ervaringen onze inzet bepaald.

De inzet in uren* is in onderstaande tabel 5a per maatregel en per functie aangegeven.

Uren raming Weerribben Kooi van Pen															
Staatsbosbeheer - R. Achter de Molen															
versie 14-01-2020															
	Jaar	Projectleider	Tech. Manager * (inhuur tarief)	Omgevingsmanager * (inhuur tarief)	Projectmedewerker algemeen	Gebiedsmanager	Boswachter beheer	Boswachter ecologie	Boswachter publiek	Veldmedewerker	Ecoloog	Communicatie	Adviseur cultuurhistorie	Projectmedewerker SSK	Adviseur inkoop
															Totaal per jaar
Projectmanagement	2020	200	40	20	40	20	20	20	20		10			10	10
Communicatie		40	40	200	80	20	5	5	80			20			
MER procedure		20	20	20		5						5			
Vergunningen		80	80	100							20				
Voorbereiding uitvoering		40	200	20	200		50	100			10		5	10	40
Aanbesteding		40	80		40		10	5							40
Uitvoering		100	200	20	20		50	50		200	40				10
Vuurvlinder maatregelen		10	10	20			10	40	10	600		10		10	10
Blaugrasland / trilveen maatregelen		10	20	40			40	40	10	600	10			10	10
Nestvlotten Zwarte Stern								2		24					
totaal		540	690	440	380	45	185	262	120	1.424	90	35	5	40	120
Projectmanagement	2021	200	40	20	40	20	20	20	20						
Uitvoering		200	300	100	100		50	50		200	40		5		10
Vuurvlinder maatregelen		10	10	20			10	40	10	600					
Blaugrasland / trilveen maatregelen		10	20	40			40	40	10	100	5				
Communicatie		40	40		20		5	5	80		20				
Nestvlotten Zwarte Stern								2		16					
totaal		460	410	180	160	20	125	157	120	916	50	20	5	0	10
Projectmanagement	2022	200				20					10	20			
Uitvoering		150	300	100	100		50	50	50	200	10		5		10
Vuurvlinder maatregelen		10	10							600					
Inleidend beheer		20				10	50	20	5	50	20				
Nestvlotten Zwarte Stern								2		16					
totaal		380	310	100	100	30	100	72	55	866	40	20	5	0	10
Inleidend beheer	2023	20				10	50	20	5	50	20	20			
Vuurvlinder maatregelen		10	10							600					
Nestvlotten Zwarte Stern								2		16					
totaal		30	10	0	0	10	50	22	5	666	20	20	0	0	0
Inleidend beheer	2024	20				10	50	20	5	50	20	20			
Vuurvlinder maatregelen		10	10							600					
Nestvlotten Zwarte Stern								2		16					
totaal		30	10	0	0	10	50	22	5	666	20	20	0	0	0
Inleidend beheer	2025	20				10	50	20	5	50	20	20			
Vuurvlinder maatregelen		10	10							600					
Nestvlotten Zwarte Stern								2		16					
totaal		30	10	0	0	10	50	22	5	666	20	20	0	0	0
Totaal		1.470	1.440	720	640	125	560	557	310	5.204	240	135	15	40	140
schaal		11	10	10	10	11	8	8	8	7	11	11	11	9	11
Uren Staatsbosbeheer		1.470	1.440	720	640	125	560	557	310	5.204	240	135	15	40	140
Uurvergoeding prov. 2020		85	105	105	78	85	68	68	64	85	85	85	73	85	
Vergoeding totaal		124.950	151.632	75.816	49.920	10.625	38.080	37.876	21.080	333.056	20.400	11.475	1.275	2.920	11.900
Uren Staatsbosbeheer		1.470	1.440	720	640	125	560	557	310	5.204	240	135	15	40	140
UBW uurtarief SBB 2020		99	0	0	99	99	84	84	84	84	99	99	99	84	99
Kosten totaal		145.530	0	0	63.360	12.375	47.040	46.788	26.040	437.136	23.760	13.365	1.485	3.360	13.860
Eigenbijdragen SBB (vergoeding - loonkosten)															170.542

Tabel 5a. Raming van de inzet per maatregel per functie

Globale omschrijving	Bouwkosten	Vastgoedkosten	Engineeringskosten	Overige kosten	Totaal
Vorbereiding algemeen			€ 150.000	€ -	€ 150.000
Graven petgaten	€ 3.638.126		€ 93.600	€ 72.763	€ 3.804.489
Maaibeheer	€ -		€ -	€ -	€ -
Rooien bos	€ 1.098.583		€ -	€ 21.972	€ 1.120.554
Begreppelen	€ 89.369		€ -	€ 1.787	€ 91.157
Schrapen rietland	€ 240.967		€ -	€ 4.819	€ 245.786
Blauwgrasland	€ 12.975		€ -	€ 260	€ 13.235
Grote Vuurvliinder	€ 152.921		€ -	€ 3.058	€ 155.980
Directe engineeringskosten markeren vuurvliinders	€ -		€ 603.294	€ -	€ 603.294
Totaal	5.232.941	0	846.894	104.659	6.184.494

Voorziene kosten

Investeringskosten	€ 6.184.494
Communicatie**	€ 50.500
Aanschaf nestvloten Zwarte Stern***	€ 720
Vastgoed kosten (afkoop pacht)****	€ 5.350
Accountantskosten	€ 10.000
Totaal exclusief BTW	6.251.064
BTW over maatregeluitvoering	€ 1.276.765
BTW over rest	€ 13.980
Kosten inzet uren 3e	€ 227.448
Kosten inzet eigen uren	834.099
Totale kosten	€ 8.603.356

Financiering

Subsidie provincie Overijssel	8.432.814
Eigen bijdrage Staatsbosbeheer	€ 170.542
Totale financiering	€ 8.603.356

Risico reservering* (niet opgenomen in SSK) € 618.449

De kosten van de uitvoering in de periode 2018-2024 bedragen dus **€ 8.603.356, -**

De risicoreservering voor de bouwkosten is voorzien op: **€ 618.449, -** Deze zal conform afspraak niet worden aangevraagd in de beschikking.

Raming gaat uit van een voorbereiding inclusief uren inzet op de MER procedure. In de raming zijn de opbrengsten gezien de onzekerheden hierover niet verwerkt. Mocht dit aan de orde zijn, dan zullen we in gezamenlijk overleg nadere afspraken maken.

* 10% van de bouwsom

** Communicatie raming staat in het communicatieplan.

*** Aanschaf nestvloten is een ervaringsgetal

*Deze uren raming is exclusief een MER procedure.

**** Vastgoed kosten (afkoop pacht) zijn in tegenstelling met ander plannen in het overzicht opgenomen. Met de provincie is afgesproken dat we per pachtcontract 250 euro tekenvergoeding toekennen + 150 euro voor de grondkamer. Het betreft hier kosten die aan de orde zijn bij de afkoop van reguliere pacht.

6.2 Inkoop en aanbesteding

In het programmaplan hebben wij het door ons gehanteerde inkoopbeleid beschreven. Voor een precieze beschrijving van onze kaders en achtergronden bij inkoop en aanbesteding verwijzen wij naar het programmaplan. In deze paragraaf noemen we kort onze belangrijkste spelregels.

- *Functionele samenhang*

De waarde van opdrachten met een functionele samenhang moeten per PAS projectgebied worden opgeteld om te beoordelen welke aanbestedingsprocedure moet worden gevolgd. Bepaald moet worden welke werkzaamheden binnen de Weerribben een functionele samenhang hebben. Wanneer er een samenhang is moet worden bekeken naar wat de hoofdpdracht is. Zo kan bepaald worden of een opdracht als werk, levering of dienst moet worden aanbesteed. De intentie en de grootste waarde bepalen de hoofdpdracht.

Op het moment dat de provincie Overijssel akkoord is met de planuitwerking en de daartoe benodigde SKNL-middelen beschikbaar stelt kan de aanbesteding voor de uitvoering van de maatregelen in gang worden gezet.

- *Doelmatig en rechtmatig handelen*

In tabel 8 zijn onze, op de wet gebaseerde, drempelbedragen bij inkoop en aanbesteding opgenomen.

- *Maatschappelijk verantwoord handelen*

Wij hanteren het uitgangspunt 'Thuis in de streek', een strategie waarbij we een goede relatie onderhouden met de directe omgeving van onze terreinen. Dat doen we bijvoorbeeld door grotere aanbestedingen in percelen op te delen waarmee ook kleinere bedrijven kunnen inschrijven.

Tabel 8 Drempelbedragen aanbesteding

Staatsbosbeheer beleid m.b.t. Europese, Nationale en onderhandse drempelbedragen oktober 2016			
Overeenkomst aanwezig:	Indien maar 1 contractpartij: direct afnemen bij contractpartij		
	Indien meerdere contractpartijen: nadere offerte ronde bij alle raamcontractpartners		
Geen overeenkomst aanwezig:			
Drempelbedrag*	Werk	Levering	Dienst
< 25.000	Enkelvoudig onderhands (min. 1 offerte)**	Enkelvoudig onderhands (min. 1 offerte)**	Enkelvoudig onderhands (min. 1 offerte)**
25.000 < 209.000	Meervoudig onderhands (min. 3 offertes)	Meervoudig onderhands (min. 3 offertes)	Meervoudig onderhands (min. 3 offertes)
209.000 < 1.000.000	Meervoudig onderhands (min. 3 offertes)	Europese procedure	Europese procedure
1.000.000 < 5.225.000	Nationaal aanbesteden	Europese procedure	Europese procedure
> 5.225.000	Europese procedure	Europese procedure	Europese procedure

* = totale jaarlijkse opdrachtwaarde dient gesaldeerd te worden over 4 jaar bij structurele afname en tevens bij cyclische, jaarlijks terugkerende, opdrachten

** = enkelvoudig onderhands betekent minimaal vooraf een schriftelijke vastlegging van de behoeftestelling (offerte en/of concept opdracht) waarop de verplichting wordt aangegaan

- **Inkoopproces**

Ons inkoopteam staat de projectorganisatie bij, informeert over alle inkoop gerelateerde zaken en stelt diverse hulpmiddelen ter beschikking. Bij nationale openbare en Europese aanbestedingen zijn de inkoopadviseurs leidend bij het maken van keuzes inzake de juiste procedure en treden op als procesbegeleider.

- **Werkwijze**

De projectleider is verantwoordelijk voor de te nemen stappen en stuurt het aanbestedingsteam aan. Samen bepalen ze:

- of het werk wordt uitbesteed
- de meest geschikte marktpartijen bij aanbesteding
- de te doorlopen procedure
- de leverancierseisen
- de uitsluitingsgronden
- de technische specificaties
- de gunningscriteria (prijs-kwaliteit verhouding)
- de gunningsmethodieken.

- **Eerst verkenning aanbesteding**

In aanloop op de definitieve planuitwerking is er al een globale verkenning gedaan op mogelijke contractvormen. Hieruit kunnen we de volgende conclusies trekken:

- Een regulier RAW bestek voor het gehele werk lijkt gezien de risico's en de verdere technische uitwerking niet aan de orde
- Een contract waarbij de vertaling van voorlopig ontwerp richting definitief ontwerp bij de markt komt te liggen lijkt hier het meest voor de hand liggend. Hierbij kunnen we denken aan een DBM (Design, Built en Maintain). Juist omdat het onderhoud in relatie tot de stabiliteit van de op te leveren ribben een risico is die de markt beter kan handelen.

Planuitwerking Interne natuurherstelmaatregelen Weerribben, Kooi van Pen, januari 2020

- Er wordt ook gedacht aan een bouwteam, dit zal nader verkent moeten worden aangezien de ervaring hiermee nog niet heel breed aanwezig is.
- Gezien de uitloop in de procedure MER zal er ook nog bekeken worden of een gesplitste uitvoering mogelijk is. Hierbij gaan we de maatregelen, die niet MER plichtig zijn, die al eerder kunnen worden uitgevoerd in de markt zetten. Hierdoor kunnen we sneller starten, echter zullen de kosten daardoor ook oplopen. (meerdere procedures en begeleiding enz)
- Voor de te volgen aanbestedingsprocedure is de gehele beschikking leidend.

Het grootste risico zit toch echt in de technische aspecten(stabiliteit, vervoer enz)

Voor het opstellen van de uitvraag richting de markt (contractvorming en afwegingen) wordt een ingenieursbureau ingeschakeld met een brede en specialistische ervaring op de verschillende contractvormen.

7 Vergunningen/ontheffingen

In dit hoofdstuk beschrijven wij de voorbereiding van de uitvoering. We gaan in op de benodigde vergunningen, ontheffingen, voorbereidende onderzoeken etc.

Voor de uitvoering van de maatregelen kunnen, afhankelijk van het type maatregel, één of meer van de volgende vergunningen en/of ontheffingen en/of checks nodig zijn:

1. Provinciaal
 - a. Vergunning Wet Natuurbescherming (inclusief bescherming EHS/ Natuurnetwerk)
 - b. Ontgrondingsvergunning
 - c. Bescherming van drink- en grondwater
2. Gemeentelijk
 - a. Aanpassing bestemmingsplan
 - b. Omgevingsvergunning
 - c. Archeologie
 - d. Onderzoek naar Niet Gesprongen Explosieven (NGE)
3. Overig
 - a. Watervergunning via het betreffende waterschap(pen)
 - b. Check op kabels en leidingen via de betreffende ondernemingen

De doorlooptijd van de vergunningenprocedures varieert van 8 tot 26 weken (exclusief eventuele vertraging door beroeps- en bezwaarprocedures) en voor een aantal vergunningen is voorafgaand nader onderzoek en/of aanvullende informatie nodig. Voordat de uitvoering start moeten de vereiste vergunningen verleend zijn.

7.1 Provinciale vergunningen/ontheffingen

7.1.1 Wet Natuurbescherming

Natuurherstelmaatregelen zijn sinds 12 november 2019 door Gedeputeerde Staten van Overijssel vrijgesteld* van een vergunning in het kader van de wet Natuurbescherming. Staatsbosbeheer doet van alle werkzaamheden een melding, ook van de werkzaamheden die in het beheerplan al zijn vrijgesteld.

De melding wordt gedaan bij het meldpunt@overijssel.nl. Deze melding moet aan de volgende eisen voldoen:

- Aanhef: Melding vrijgestelde Natura 2000-herstelmaatregelen
- Contactgegevens indien er vragen zijn m.b.t. de melding
- Samenvatting van de werkzaamheden (wat en wanneer) in 5 zinnen t.b.v. de publicatie
- Kaart waarop de werkzaamheden zijn weergegeven
- Ecologisch werkprotocol

*Het graven van petgaten is in het beheerplan al vrijgesteld van een vergunning in het kader van de wet Natuurbescherming en valt onder bestaand gebruik.

Voor de uitvoering van maatregelen in de Weerribben zijn de doelen voor N2000 en de Visie van Staatsbosbeheer leidend. In de Visie worden deelgebieden open gemaakt en gehouden en in andere deelgebieden kan volop (hoogveen)bos ontstaan. In de open gebieden ligt het accent op de jonge verlandingsstadia en in de bosgebieden op de oudere verlandingsstadia. Het deelgebied Kooi van Pen behoort tot de deelgebieden die open moeten worden. Alleen aangrenzend aan de eendenkooi Kooi van Pen blijft een stuk bos bestaan.

In het deel waar maatregelen voor de habitattypen Veenmosrietlanden en Trilvenen genomen worden en open water gemaakt wordt, zal ca. 10 ha Hoogveenbos plaatsmaken voor Veenmosrietland en Trilveen. Hoogveenbos heeft een behoudsdoelstelling, op gebiedsniveau zal dus gekeken moeten worden of we hier invulling aan kunnen geven. De afgelopen 10 jaar is het Hoogveenbos flink uitgebreid in de Weerribben, naar schatting gaat het om 100 ha Hoogveenbos. Dit is gebaseerd op de recente karteringen in deelgebied Kooi van Pen en de Grafkampen. In deelgebied Kooi van Pen is de oppervlakte de afgelopen 10 jaar ongeveer gelijk gebleven en in het deelgebied de Grafkampen is het toegenomen. De schatting van de provincie is dat er nu ca. 600 ha habitatype Hoogveenbos is. In het beheerplan staat vermeld dat er 500 ha was rond 2009. In veel broekbossen in de Weerribben zijn er ontwikkelingen die richting Hoogveenbos gaan: er is uitbreiding van Veenmossen en “zure” plantensoorten. Bovendien werken we vanuit de Visie de komende jaren ook aan meer Hoogveenbos.

Het N2000 beheerplan geeft al aan welke habitattypen voorrang krijgen als er een knelpunt is tussen de habitattypen:

Paragraaf 6.3 beheerplan N2000

Onderlinge interactie bij habitattypen waarvoor maatregelen worden uitgevoerd

Een groot deel van de in het gebied aanwezige soorten en habitattypen valt onder de bescherming van de habitatrichtlijn. Dit compliceert het nemen van maatregelen, omdat een maatregel die gunstig is voor het ene habitatype vaak ongunstig is voor een ander habitatype. Het verlengen van de levensduur van trilvenen is bijvoorbeeld ongunstig voor het ontstaan van Veenmosrietlanden. En het rooien van moerasbos is ongunstig voor het ontstaan van nieuwe hoogveenbossen.

Bij het definiëren en de ruimtelijke invulling van de maatregelen wordt met de onderlinge interactie rekening gehouden door:

- *bij het nemen van maatregelen de prioriteit te geven aan de habitattypen die het meest bedreigd worden (behoud van trilvenen heeft voorrang boven ontwikkeling van Veenmosrietlanden);*
 - *ingrijpende natuurontwikkelingsmaatregelen, zoals het graven van petgaten en het rooien van bos, alleen toe te passen op plekken waar geen beschermde habitattypen of –soorten voorkomen (rooien van bos alleen in jonge moerasbossen, graven van petgaten bij voorkeur op plekken waar als gevolg van dikke veenlaag en wegvallen van de invloed van het oppervlaktewater soortenarme vegetaties voorkomen).*
- Daarmee kan niet worden voorkomen dat maatregelen die worden genomen ten behoeve van het ene type nadelig kunnen uitpakken voor het andere type.*
- Wel kan worden bereikt dat de maatregelen netto gezien gunstig uitpakken voor alle habitattypen, waarbij de meest bedreigde typen het meeste profiteren.*

In het voorliggende maatregelenpakket ligt de nadruk op maatregelen die zijn gericht op het behoud van de habitattypen die het meest bedreigd worden door verzuring, vermesting en verzuuring als gevolg van een combinatie van atmosferische depositie en natuurlijke successie, te weten trilvenen (H7140A), Veenmosrietlanden (H7140B) en Blauwgraslanden (H6410).

In het vergunningen overleg (dd 4-12-2019) is afgesproken dat afwegingen tussen verschillende habitattypen op gebiedsniveau in de planuitwerking wordt toegelicht. Dit is ook de plek waar we dit met elkaar vastleggen.

7.1.2 MER/Ontgrondingenvergunning

De provincie is op dit moment druk met het uitwerken en vaststellen van de MER die in het kader van de ontgrondingswet noodzakelijk werd geacht. Deze procedure wordt door de provincie zelf vanuit het externe project getrokken. De verwachting is dat deze in september 2020 kan worden vastgesteld. Dit betekent dat de gehele procedure naar verwachting eind 2020 is afgerond. Het graven van petgaten wordt gezien als een ontgroning is hierdoor MER plichtig.

PFAS

De vrijkomende strooisel is dermate organisch, (>50%) dat het niet geclassificeerd wordt als grond maar als plantenresten. Het besluit bodemkwaliteit en de PFAS onderzoek zijn in dit geval dan ook niet van toepassing. In de regio IJsselland is het omgevingsdienst bezig met gebiedsdekkende PFAS kaart, die gebruikt kan worden als een PFAS bodemkwaliteitskaart. Tevens is conform de vrijstellingsregeling (zie link <https://wetten.overheid.nl/BWBR0019048/2019-01-01>) afvoer en verwerking mogelijk binnen een afstand van 5km mogelijk.

7.1.3 Aanpassing bestemmingsplan

Er is voor de uitvoering van onze opgave geen aanpassing van bestemmingsplannen nodig.

7.1.4 Omgevingsvergunning

Voor de aanleg van de petgat is op een aantal vlakken een omgevingsvergunning nodig:

- Aanlegvergunning
- Rij routes voor de af en aanvoer van materieel en vrijkomend materiaal.
- Het vestigen van een depot (Rietweg). Dit is in 2018 al geregeld in het kader van een proef, deze is nog 6 jaar geldig.

7.1.5 Archeologie

Aangezien we de zandkoppen niet zullen afgraven en ongemoeid laten kunnen we dit achterwegen laten.

7.1.6 NGE Onderzoek

Wij hebben het adviesbureau REASeuro opdracht gegeven de mogelijke aanwezigheid van NGE's (niet gesprongen explosieven) te onderzoeken voor de gebieden waar de maatregelen uitgevoerd worden. Dit is inmiddels afgerond, hieruit kwam naar voren dat er geen risico is voor het aantreffen van NGE.

7.1.7 Watervergunning via het betreffende waterschap(pen)

In overleg met het waterschap zal er een waterwetvergunning aangevraagd moeten worden. Met name de werkzaamheden aan de voet van de Kering vraagt om een vergunning. Naast deze vergunning zullen we bekijken welke hydrologische effecten er zijn voor de aanliggende huizen. Dit speelt vooral in de hoek waar petgaten gegraven gaan worden. Er zal bekeken worden of technische inhoudelijk en financieel voordelig is om dit gezamenlijk met de “externe opgave” de Noord Manen verder uit te werken.

7.1.8 Check op kabels en leidingen via de betreffende ondernemingen

Dit is uitgevoerd, in de Weerribben liggen alleen kabels in de omgeving van de wegen

7.2 Conclusie

7.2.1 Coördinatieverordening

Voor de uitvoering van de beoogde herstelmaatregelen zijn meerdere (overheids)besluiten (ruimtelijke plannen, vergunningen, ontheffingen, etc.) noodzakelijk. Elk van deze besluiten kent een eigen voorbereidingsprocedure en termijn(en). Om de beoogde maatregelen tijdig te kunnen nemen, is het noodzakelijk om de deze besluiten en bijbehorende procedures zo goed mogelijk op elkaar af te stemmen. De Wet ruimtelijke ordening (Wro) biedt Provinciale Staten (PS) de mogelijkheid om de voorbereiding, behandeling en bekendmaking van deze besluiten te coördineren door de provinciale coördinatieregeling uit de Wro van toepassing te verklaren op alle percelen waar deze maatregelen nodig zijn. Om dit te bewerkstelligen heeft de provincie een coördinatieverordening vastgesteld (d.d. 09-11-2016).

Tabel Benodigde vergunningen, ontheffingen en onderzoeken

Maatregel	Globale omschrijving	Omgevingsvergunning	Watervergunning	Wnb gebiedsbescherming	Wnb soortbescherming	Bodemkwaliteit	Ontgrondingenvergunning	Drink- en grondwater	Aanpassen bestemmingsplan	NGE onderzoek	MER-procedure
	J = ja N = nee * = onzeker J* = waarschijnlijk wel N* = waarschijnlijk niet ? = niet bekend										
M3	Petgaten (alleen open water)	J	J	N	N	N	J*	N	N	N	J*
M12	Rooien bos (bos en zaadbomen)	N	N	N	N	N	N	N	N	N	J*
M13	Vorbereiding M13	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
M14	Schrapen tbv Trilvenen en Veenmosrietland	N	N	N	N	N	J*	N	N	N	J*
M15	Kleinschalig Schrapen Blauwgrasland	N	N	N	N	N	J*	N	N	N	J*
G3	Oevers voor Grote Vuurvlinder vrijmaken	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
C1	Markeren waterzuring met eitjes	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N

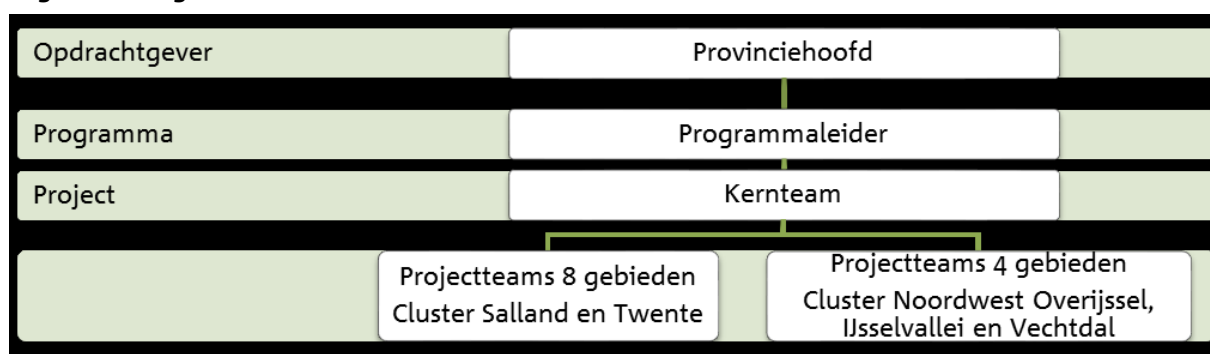
8 Projectmanagement

In dit hoofdstuk beschrijven wij de projectmatige aanpak van onze interne opgave in de Weerribben. We sluiten daarbij aan op de in het programmaplan uitgewerkte kaders en werken die voor de Weerribben op projectniveau uit.

8.1 Organisatie

De opdrachtgever, het provinciehoofd Herman Brink, is eindverantwoordelijke voor het programma ‘interne N2000 herstelmaatregelen (voorheen PAS-maatregelen) in Overijssel’. Hij heeft de algehele sturing en coördinatie voor het opstellen en uitvoeren van het programma overgedragen aan programmaleider Marlies Ellenbroek. De projectleider Ruben Achter de Molen is verantwoordelijk voor de planvorming en uitvoering in de afzonderlijke gebieden. De sturing op het programma loopt voor een belangrijk deel via het kernteam. Het kernteam bestaat uit de programmaleider, de projectleiders, de projectbeheerser Martin Sepers en de projectmedewerker algemeen nog te werven. Meer informatie over de inrichting van het programma, de programmasturing en daar onder liggende IPM-model is te vinden in ons overkoepelende programmaplan.

Figuur 14 Organisatie

Nieuw schema invoegen

De projectleiders hebben in aansluiting op onze beheereenheden projectteams voor de planvorming en uitvoering in de gebieden ingericht, bestaande uit medewerkers van de betreffende beheereenheden en specialisten. Het projectteam voor de Weerribben komt éénmaal per vier weken bijeen en bestaat uit:

- Ruben Achter de Molen (projectleider)
- Nog te werven (Technisch manager)
- Nog te werven / Roswitha Rood (omgevingsmanager)
- Nog te werven (projectmedewerker algemeen) (invullen: Annet Oling, Karel Morssink)
- Tim Boerrigter – van Weert (boswachter beheer)
- Jeroen Bredenbeek (boswachter ecologie)
- Egbert Beens (boswachter publiek)
- Geert Kooijman (ecoloog)
- Leen van Duijn (projectmedewerker SKK-raming)

8.1.1 Rollen en verantwoordelijkheden

De taken en verantwoordelijkheden van de verschillende functies zijn beschreven in het programmaplan. In bijlage 8 hebben wij de vertaalslag gemaakt van het IPM-model naar het projectteam Weerribben.

Concreet en meer specifiek voor het projectteam Weerribben betekent dit:

- *Ruben Achter de Molen, projectleider*

Ruben is integraal eindverantwoordelijk voor de projectorganisatie, de voorbereiding en uitvoering van de maatregelen en de ambtelijke en waar nodig bestuurlijke contacten met de omgeving.

- *OM, omgevingsmanager*

OM is verantwoordelijk voor de uitvoering van de communicatiestrategie⁶. Zij onderhoudt de contacten met de omgeving, adviseert de projectleider en werkt nauw samen met de boswachter publiek. Tevens is zij verantwoordelijk voor het aanvragen van de vergunningen en de contact rond deze procedures.

- *Technisch Manager*

TM is verantwoordelijk voor de technische uitwerking van het project en al de daar annex mee zijnde zaken. Tevens is hij verantwoordelijk voor de vertaling van het plan richting de uitvoering en de begeleiding daarvan. Hij wordt hierin ondersteund met interne en externe specialisten.

- *Tim Boerrigter – van Weert, boswachter beheer*

Tim geeft vanuit zijn kennis van het gebied (onderdeel wijze van uitvoering) invulling aan de voorbereiding en uitvoering van de maatregelen. Hij werkt daarbij nauw samen met de boswachter ecologie en de ecooloog.

- *Jeroen Bredenbeek, boswachter ecologie*

Jeroen geeft vanuit zijn kennis van het gebied (onderdeel ecologie) invulling aan de voorbereiding en uitvoering van de maatregelen. Hij werkt daarbij nauw samen met de boswachter beheer en de ecooloog.

- *Egbert Beens, boswachter publiek*

Egbert werkt nauw samen met de omgevingsmanager. Egbert is het gezicht van Staatsbosbeheer en wordt daarbij waar nodig ondersteund door de projectleider en de omgevingsmanager.

- *Geert Kooijman, ecooloog*

Geert levert als specialist ecologie de benodigde inhoudelijke inbreng bij de voorbereiding en uitvoering van de maatregelen. Hij werkt daarbij nauw samen met de boswachters ecologie en beheer.

- *Pm, projectmedewerker algemeen en projectbeheerser*

Als projectbeheerser bewaakt Pm de voortgang, de risico's en de planning. Hij/zij vraagt informatie op bij de projectteamleden en de programmabeheerser en signaleert afwijkingen aan de projectleider. Als projectmedewerker algemeen ondersteunt hij/zij de projectleider bij de aansturing van het projectteam en de voorbereiding en uitvoering van de maatregelen.

- *Leen van Duijn, projectmedewerker SSK*

Leen is verantwoordelijk voor het opstellen en actueel houden van de door de projectleider gevraagde SSK-ramingen.

⁶ Communicatiestrategie uitvoering interne & externe PAS-maatregelen Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht 2017-2021, (bijlage 12)

8.1.2 Escalatiemodel

De projectleider stuurt het projectteam aan. Als de projectteamleden de hun toebedeelde taken niet of niet tijdig kunnen uitvoeren, gaan zij in overleg met de projectleider. Als de projectleider het gesignaleerde knelpunt niet binnen (de begroting van) van de Weerribben kan oplossen en/of het zijn mandaat⁷ overstijgt, gaat de projectleider in overleg met de programmaleider. De programmaleider bepaalt of het een interne of een externe kwestie betreft en onderneemt de volgende acties:

- interne kwestie: de programmaleider onderzoekt intern de mogelijkheden voor een oplossing en gaat waar nodig in overleg met en/of escaleert richting de interne opdrachtgever. Als in het uiterste geval geen oplossing te vinden is binnen de provinciale eenheid van Staatsbosbeheer, escaleert de interne opdrachtgever richting de directie.
- externe kwestie: als het zaken betreft waar de provincie een verantwoordelijkheid heeft (bijvoorbeeld de door de provincie Overijssel beschikbaar gestelde middelen) gaat de programmaleider in overleg met de ambtelijk contactpersoon van de provincie (Harro Pruijssen). Als ambtelijk geen oplossing kan worden gevonden escaleert de programmaleider richting de opdrachtgever. Deze treedt waar nodig in overleg met betrokken bestuurder(s). Waar nodig escaleert de opdrachtgever achtereenvolgens richting de directie.

8.2 Planning

Planning Kooi van Pen:

Aanpassen na opstellen definitieve planning

- December 2019 = na instemming Harro / kernteam met plan + begroting krijgen we schriftelijke goedkeuring om zaken in planuitwerking te verwerken
- December / januari = Na groenlicht op detailplanuitwerking kunnen we starten
- Januari 2020 = project opstarten
- Januari 2020 = inhuur ing bureau
- Februari 2020 = overleg pachters
- Februari / maart 2020 = def maken plannen en raming
- Aanbesteding
- Oktober 2020 = Start uitvoering
- Afronding voorjaar 2023
- Inleidend beheer tot 2025

Bijlage 10 bevat de planning voor het gebied met per maatregel de voorbereidingsfase (communicatie, aanbesteding, vergunningen, uitzetten werkterrein etc.), de uitvoeringsfase (concrete uitvoering inclusief benodigde technische, ecologische en communicatieve begeleiding) en de nazorg (zoals herstel schade aan paden, vervolgbeheer etc.).

⁷ In onze per 1 januari 2017 geactualiseerde mandaatregeling is vastgelegd welke functies/functionarissen de bevoegdheid hebben om bepaalde besluiten (tot welk bedrag) te nemen of handelingen te verrichten.

Bij de uitvoering van het programma interne natuurherstelmaatregelen in Overijssel maken we gebruik van MS-project. Dit is een belangrijke basis voor het plannen van onze activiteiten, ons resource management en het te allen tijde actueel houden van de programmaplanning en daaronder liggende plannings per gebied en maatregel. Tweewekelijks bespreken de projectbeheerser en de projectleider de uitvoering van de maatregelen en onderliggende activiteiten voor het betreffende gebied. De projectleider bespreekt de planning achtereenvolgens met de teamleider van het betreffende beheerteam.

Zoals de planning er nu uitziet, kunnen de maatregelen voor het einde van de eerste beheerplan periode zijn afgerond. De planning en eventuele afwijkingen worden met gebied gecommuniceerd.

8.3 Sturingslijn provincie Overijssel

De provincie Overijssel heeft een sturingslijn opgesteld voor de door de SWB-partners uit te voeren interne maatregelen (bijlage 7). Daarbij is op basis van de omvang en de risico's van een maatregel de door de provincie Overijssel gewenste sturing bepaald. Wij hebben op basis van deze sturingslijn per maatregel bepaald in welk categorie (A, B, C of D) de maatregel valt (zie tabel 11) en welke invulling wij daaraan geven. Omdat veel maatregelen in één aanbesteding worden weggezet, is het totale bedrag zo hoog dat een sturing categorie C aan de orde is.

Los van de basis sturingslijn zoals beschreven in de notitie van de provincie Overijssel wordt regelmatig (tenminste één maal per kwartaal) afgestemd met de gebiedsmanager Weerribben voor de provincie Overijssel.

Tabel 11 Sturingslijn provincie Overijssel: categorie per maatregel

Maatregel	Globale omschrijving	Categorie	Invulling sturing
M3	Graven nieuwe petgaten	D	Basis sturingslijn, gezamenlijk akkoord over borging risico's Keuzemoment publicatie en gunning
M12	Rooien bos en in maaibeheer nemen	C	Basis sturingslijn gezamenlijk akkoord over borging risico's Keuzemoment publicatie en gunning
M14	Selectief schrapen van rietland	A	Basis sturingslijn
M15	Kleinschalige maatregelen bij bestaand Blauwgrasland	A	Basis sturingslijn
G3	Jonge boompjes verwijderen in slootkanten voor Grote Vuurvlinder	A	Basis sturingslijn
C1	Markeren waterzuring met eitjes/rupsen	A	Basis sturingslijn
O	Neerleggen nestvlotjes Zwarte Stern	A	Basis sturingslijn

		Risico's / Complexiteit	
		Klein	Groot
Omvang	Klein	Vb. Maaibestek <i>A</i>	Vb. Boskap SHR <i>B</i>
		Sturing: - Basis sturingslijn	Sturing: - Basis sturingslijn - Gezamenlijk akkoord (risico's)
	Groot	Vb. Regulier inrichtingsplan <i>C</i>	Vb. Petgaten <i>D</i>
		Sturing: - Basis sturingslijn - Keuzemoment publicatie	Sturing: - Basis sturingslijn - Gezamenlijk akkoord (risico's) - Keuzemoment publicatie - Keuzemoment gunning

De basisafstemming bestaat uit:

- inzet van een provinciale gebiedsadviseur,
- afstemming met de gebiedsecoloog van de Provincie Overijssel
- toepassing van de PVR-cyclus,
- informeel overleg
- geldende subsidiekaders

Onder categorie A vallen de maatregelen met

beperkte omvang en beperkte risico's. Dit vraagt geen aanvulling van de basissturing.

Onder categorie C vallen de maatregelen met een grote omvang, en één of meer grote risico's. Dat betekent dat gezien de maatschappelijke risico's, naast de basis afstemming ook overeenstemming nodig is over de werkwijze. Dit is geborgd in de bestaande gezamenlijk opgestelde communicatiestrategie. Daarnaast zal er gezien de risico's in gezamenlijkheid met de provincie worden aanbesteed

Indien een combinatie van maatregelen met verschillende sturingslijnen gezamenlijk wordt aanbesteed, dan wordt de hoogste sturingslijn (B) gehanteerd gedurende de aanbesteding.

9 9 Risicomanagement

In het programmaplan wordt het door ons gehanteerde risicomanagement beschreven. Dit is gebaseerd op de RISMAN-methode.

9.1 Aanpak

In de risicosessie (27-11-2019) voor de Weerribben hebben we de risico's van de uitvoering van de in deze planuitwerking opgenomen maatregelen geïnventariseerd en mogelijke beheersmaatregelen en bijbehorende actiehouders benoemd. De in het programmaplan opgenomen risicoclassificatie hebben we voor de werkbaarheid wat vereenvoudigd (zie figuur 15). De resultaten van de risicosessie voor de Weerribben zijn opgenomen in de risicotabel (bijlage 6). In onderstaande paragraaf zijn de top 10 risico's met de classificatie riskant of kritiek uitgelicht.

Figuur 15 Risicoclassificatie

Kans → Gevolg ↓	Laag	Middelhoog	Hoog
Laag			
Middelhoog			
Hoog			

Ongewenst	
Riskant	
Kritiek	

9.2 Riskante en kritieke risico's

- *Thema technisch*

Risico: In de aanlegfase, tijdens toekomstig en aanlegbeheer zorgt instabiliteit van de nieuwe ribben (verbreed) in de kooi van pen ervoor dat resultaten niet worden behaald en/of bewaard blijven.

Beheersmaatregelen:

We gaan in overleg met de aannemer overwegen of het zin heeft om pilot voor ribstabiliteit uit te voeren in het najaar 2020 als onderdeel van het plan, en voorbereiding op het contract. Indien nodig tijdens de uitvoering plan aanpassen (ribben verbreden of petgat overslaan).

Financiële consequentie:

De verwachting is dat we dit binnen het huidige budget kunnen meenemen.

Risico: Bestaande ribben beschadigen door transport

Beheersmaatregelen:

Opnemen in contract met aannemer dat a) Ribben hersteld worden als deze door aannemer worden beschadigd

Financiële consequentie:

Risico zal zeker optreden, we hebben besloten om beheersmaatregel mee te nemen in SSK raming

Risico: Opdrijven bodem bij graven van petgaten / kraggen die springen.

Beheersmaatregelen:

Accepteren. Extra te ontgraven kuubs grond opnemen in het contract met de aannemer.

Financiële consequentie:

Risico zal zeker optreden, we hebben besloten om beheersmaatregel mee te nemen in SSK raming. Dit is apart in de raming aangegeven.

Risico: Door ongelijkheden in terrein niet maaibaar.

Beheersmaatregelen:

Stobben frezen tot 10 cm onder maaiveld in plaats van rooien met wortel en al. Inschakelen lokale expertise.

Financiële consequentie:

Risico zal zeker optreden, we hebben besloten om beheersmaatregel mee te nemen in SSK raming. Dit is apart in de raming aangegeven.

- *Thema organisatorisch*

Risico: Planuitwerking niet goedgekeurd voor half januari 2019

Beheersmaatregelen:

Contact blijven onderhouden met de provincie, gevolgen blijven benadrukken.

Gevolgerichte maatregel: als risico zich manifesteert planning aanpassen.

Financiële consequentie:

Geen risico

Risico: Niet de benodigde capaciteit en expertise kunnen leveren

Beheersmaatregelen:

Contact houden met de provincie (over tekenen opdracht) en intern escaleren naar teamleider (bezetting)

Financiële consequentie:

Indien capaciteit niet beschikbaar is binnen SBB zal er moeten worden ingehuurd, dit kan mogelijk extra kosten met zich meebrengen.

- *Thema ruimtelijk/planologisch*

Risico: Pachters verlenen geen medewerking voor uitvoering maatregelen op 'hun' terreinen

Beheersmaatregelen:

Gesprekken met pachters zijn al gepland. In het voorjaar 2020 de plantuitwerking bespreken en inventariseren wat er nodig is (of de 300 euro tekenvergoeding voldoende is) om medewerking van de pachters te krijgen. Uiterste maatregel is onteigening - daar willen we niet aan beginnen gezien de relatie met de pachters belangrijk is.

Financiële consequentie:

Minimaal, we hebben nog mogelijkheden om plan aan te passen.

Risico: Habitattype hoogveenbos mag niet worden gecompenseerd (moet worden gehandhaafd op huidige locatie)

Beheersmaatregelen:

Zekerheid vragen bij bevoegd gezag (de provincie - gebiedsecologen), Vastleggen in planuitwerking

Financiële consequentie:

Geen risico

- *Thema politiek/bestuurlijk*

Risico: Niet voldoende middelen voor vervolfbeheer

Beheersmaatregelen:

Aanhangig maken bij de provincie via Accountmanager. (en andere reguliere overleggen)

Financiële consequentie:

Geen risico voor het project

- *Thema juridisch/wettelijk*

Risico: MER-procedure loopt uit

Beheersmaatregelen:

Samen sturen op een spoedige afronding van de MER, planning aanpassen

Financiële consequentie:

Indien er een separate MER moet worden uitgevoerd, zal dit extra kosten met zich meebrengen.

10 Kwaliteit en monitoring

Het door ons uit te voeren natuurbeheer wordt gepland, uitgevoerd, geëvalueerd en bijgesteld op basis van ons kwaliteitssysteem. Dat vinden we niet alleen belangrijk voor onszelf. We kunnen daarmee ook aan anderen laten zien hoe we werken, wat we bereiken en hoe het met de door ons beheerde natuurgebieden gaat. Jaarlijks vragen we externe experts onze werkwijze te beoordelen en aanbevelingen te doen voor toekomstig beheer.

Voor de kwaliteitssturing van het beheer hanteren we twee typen audits: interne kwaliteitsevaluaties en kwaliteitsbeoordelingen en externe audits. Bij een Interne Kwaliteitsbeoordeling (IK) kijken we eens per 12 jaar terug naar de oorspronkelijke plannen en doelen van het betreffende beheer- of uitwerkingsplan. We evalueren op basis van de praktijk (informatie vanuit monitoring en kartering) of de beoogde doelen zijn behaald en de realisatie op koers ligt. We sluiten de beoordeling af met een eindoordeel en verbeteracties. Vanaf 2016 wordt in aanvulling op de IK een jaarlijkse kwaliteitsevaluatie uitgevoerd. Met deze toevoeging is er continu aandacht voor de kwaliteit van het beheer op basis waarvan het beheer(plan) zo nodig kan worden bijgesteld. Een selectie van de interne kwaliteitsbeoordelingen en -evaluaties wordt door middel van externe audits getoetst. De externe auditoren zijn veelal afkomstig van universiteiten, wetenschappelijke instituten, overheden, belangenorganisaties en/of andere terrein beherende organisaties.

De doorontwikkeling van ons kwaliteitssysteem is onderdeel van onze, met de herinrichting van de organisatie, in gang gezette professionalisering. De komende jaren investeren we in de in 2017 beoogde ISO-certificering (9001 en 14001) en kwaliteitssturing van het beheer ondersteund door CMSi.

- *Kwaliteit in relatie tot SNL en SKNL*

De Stichting SNL Certificering heeft ons gecertificeerd voor inrichting en beheer. Dat betekent dat wij het vertrouwen hebben gekregen als uitvoerder van provinciale doelen voor wat betreft het professionele beheer van natuur en daarmee samenhangende inrichtingsprojecten. De basis voor deze certificering is ons daartoe opgestelde kwaliteitshandboek⁸. Daarin is ook het projectenbeheer in het kader van SKNL beschreven en is een toetsingskader SKNL voor elke fase van het project (algemeen, voorbereiding, start, beheer, afsluiting) opgenomen.

10.1 Monitoring en verantwoording

- *Effecten*

Wij zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van de maatregelen. De provincie Overijssel is verantwoordelijk voor de monitoring van de effecten (procesindicatoren), de evaluatie en eventuele bijstelling van de maatregelen. De provincie Overijssel maakt daarvoor onder andere gebruik van de resultaten van SNL-monitoring. De resultaten van de SNL-monitoring geven inzicht in de kwaliteit van de habitattypen.

⁸ 'Kwaliteitshandboek Staatsbosbeheer Subsidie Natuur en Landschap', geactualiseerde versie d.d. 15 juli 2016

Planuitwerking Interne natuurherstelmaatregelen Weerribben, Kooi van Pen, januari 2020

In de Weerribben worden ieder jaar wordt ongeveer een kwart van de Weerribben op broedvogels gekarteerd, dus in vier jaar zijn we rond en beginnen we weer van voor af aan.

Florakartering: 2015, faunakartering (Vlinders, libellen en sprinkhanen 2014-2016).

Vegetatiekartering: 2009. Een nieuwe vegetatiekartering is in de aanbestedingsprocedure. (november 2019)

- *Voortgang*

In onze administratie wordt voor per Natura2000 gebied een administratief project aangemaakt waar we de inzet en de kosten bijhouden. Deze indeling sluit aan op de (financiële) administratie van de provincie Overijssel met OS-nummers per gebied. Alle betrokken medewerkers hebben een werkinstructie gekregen zodat uren en kosten tijdig en op de juiste plek worden geboekt. De voortgangsrapportages worden gevuld met informatie vanuit onze projectenadministratie en de totaalplanning.

Jaarlijks onderzoeken we of deze planuitwerking nog actueel is. Waar nodig worden wijzigingen ten opzichte van de planuitwerking in overleg met de provincie Overijssel bepaald en doorgevoerd.

Aan het einde van de realisatiefase wordt er een opleverdossier opgeleverd. De afspraken over het format en de eisen voor dit opleverdossier staan in de notitie EDOP-#4375903-v1-

Opleverdossier_Uitvoeringsfase_Ontwikkelopgave (1 juli 2017).

11 Meekoppelkansen

De Weerribben is, zoals beschreven, een gebied met weinig infrastructuur en daardoor duur om het te beheren. Het is zaak dat bij alle uitwerkingen en plannen er altijd wordt gekeken naar het eind beheer. Het zou voor de Weerribben goed zijn dat er aan de hand van de visie gekeken wordt waar het verstandig is om te investeren ten behoeve van beheeractiviteiten. Welke minimale voorzieningen (laden, lossen, varen) moeten op orde zijn om de beheerskosten te beperken. Daarnaast zou het lonen om blijvend te zoeken naar een oplossing voor de stromen biomassa die nu nog geld kosten.

12 Communicatiestrategie

Binnen de kaders van ons programmaplan (doelen, aanpak, rollen, verantwoordelijkheden etc.) beschrijven we in dit hoofdstuk onze communicatiestrategie de Weerribben

12.1 Communicatiestrategie

Als basis voor deze nadere uitwerking hebben wij een krachtenveldanalyse gemaakt waarbij onderscheid is gemaakt tussen:

- gebruikers en omwonenden
- grondeigenaren
- belangengroepen
- intermediairs
- interne doelgroepen.

In bijlage 12 is de communicatiestrategie verder uitgewerkt met daarin ook de communicatieafspraken, -uitgangspunten en het bijbehorende communicatieplan. Daarbij worden ook de middelen beschreven die ingezet gaan worden om te communiceren.

Het opstellen van de communicatiestrategie is onderdeel van het PvA en de voor de uitvoering tot en met 2017 door de provincie Overijssel beschikbaar gestelde middelen.

We zien dat voor de Weerribben de communicatie-afstemming met de overige gebiedspartners nog in beweging is. We zien het huidige communicatieplan als uitgangspunt, maar tegelijkertijd zal deze aangepast worden op de actuele ontwikkelingen en onderlinge afspraken. We proberen nadrukkelijk zoveel mogelijk samen op te trekken.

13 Leemten in kennis

Er lopen in de Weerribben en Wieden nog een aantal onderzoeken:

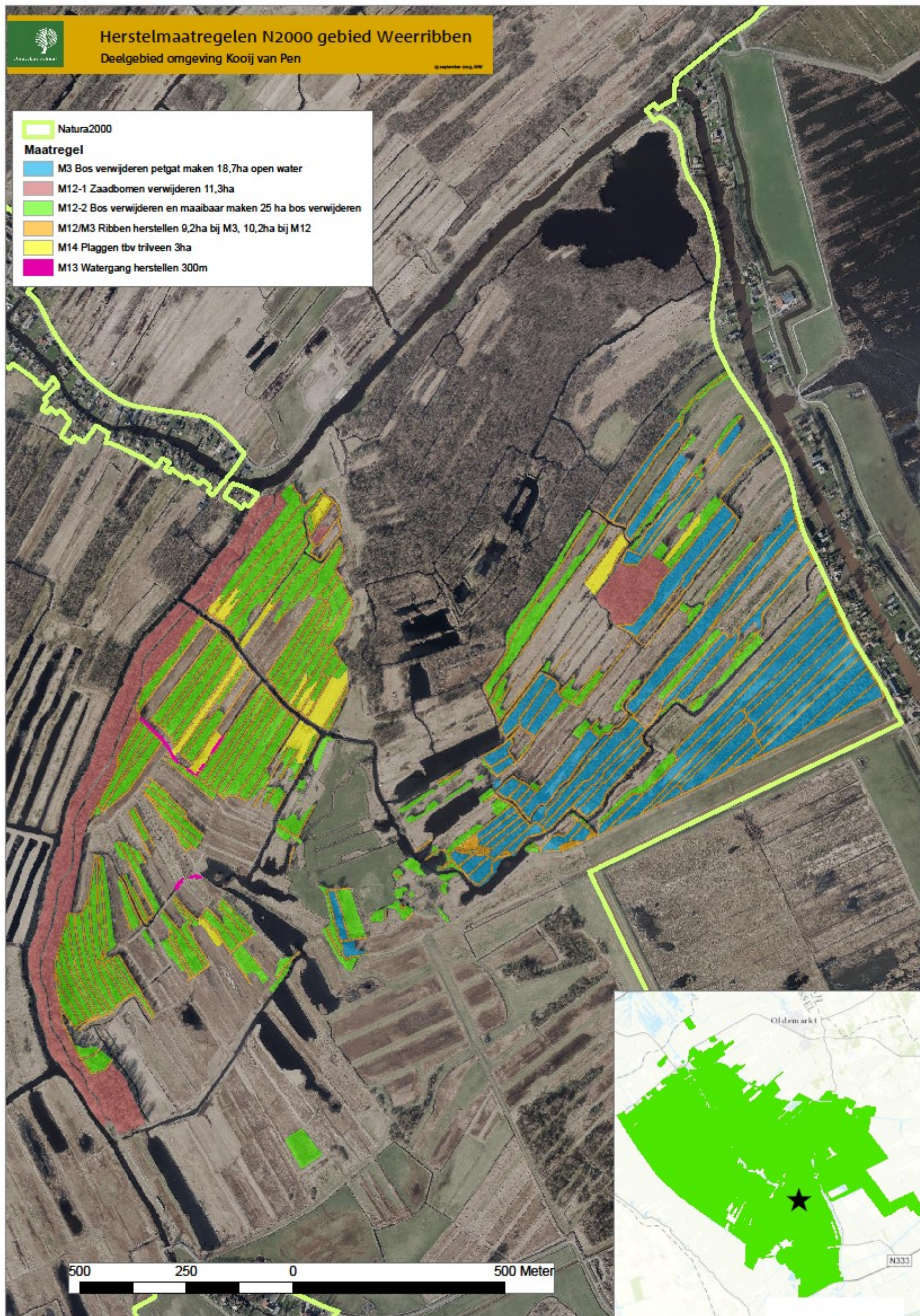
- Wegzijging
- Bevloeiing
- SNL kartering (mits de aanbesteding lukt)

Daarnaast zullen we de aankomende jaren starten met de uitvoering. De onderzoeken en de ervaringen uit de praktijk zullen leiden tot nieuwe inzichten die weer vertaald worden in verdere maatregelen. Het blijft zaak om al werkende zaken bij te stellen en flexibel in te spelen op ontwikkelingen en leerpunten.

Bijlagen

- Bijlage 1 Plankaarten
- Bijlage 2 Maatregelenkaart gebiedsanalyse
- Bijlage 3 Habitatkarteringen
- Bijlage 4 Maatregelen die niet in deze planuitwerking zijn opgenomen
- Bijlage 5 Resultaten toets vergunningen Ecogroen
- Bijlage 6 Sturingslijn provincie Overijssel
- Bijlage 7 IPM-rollen en verantwoordelijkheden
- Bijlage 8 Kosten en subsidiering maatregelen in euro's
- Bijlage 9 Planning maatregelen
- Bijlage 10 Risicoanalyse en beheersingsstrategie
- Bijlage 11 Communicatiestrategie
- Bijlage 12 Definities, afkortingen en achtergronddocumenten

Bijlage 1a Plankaart deelgebied Kooi van pen

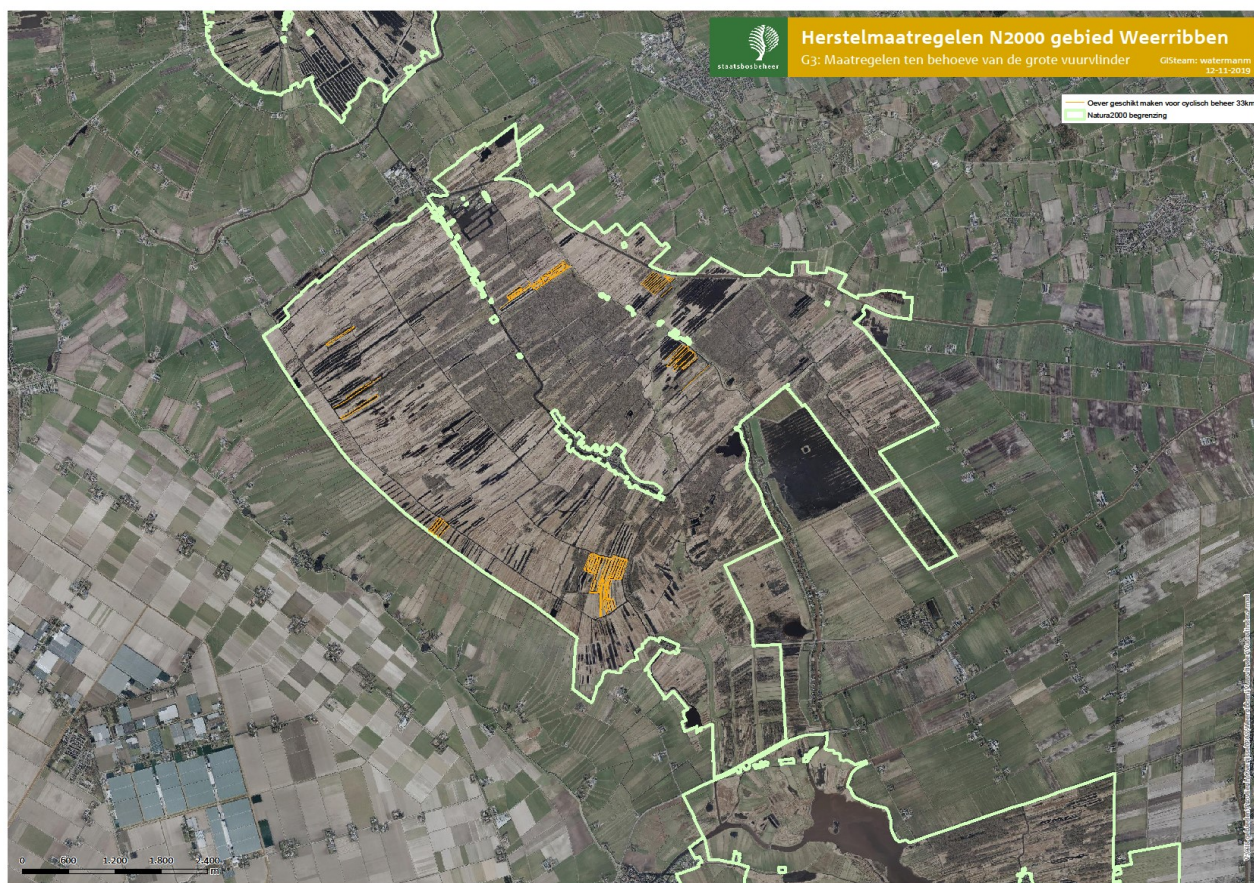
Planuitwerking Interne natuurherstelmaatregelen Weerribben, Kooi van Pen, januari 2020

Bijlage 1b Plankaart M15 locaties kleinschalige maatregelen Blauwgrasland

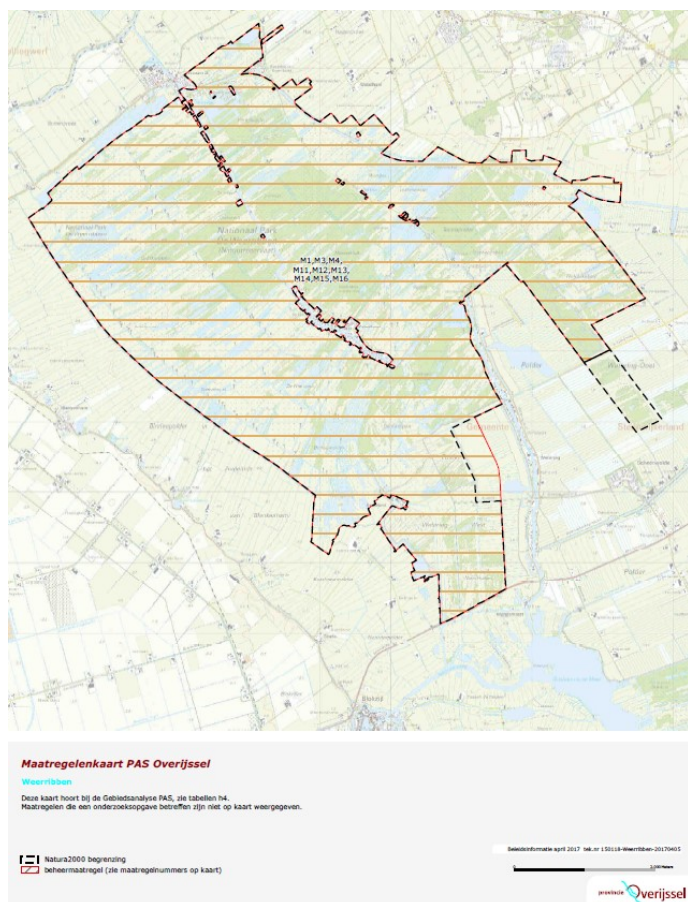

Planuitwerking Interne natuurherstelmaatregelen Weerribben, Kooi van Pen, januari 2020

Bijlage 1c Plankaart Maatregel G3 slootkanten geschikt maken voor Grote Vuurvlinder

Bijlage 2 Maatregelenkaart uit gebiedsanalyse

Bijlage 3 Habitatkartering

Bijlage 4 Maatregelen die tot 2023 niet of op andere wijze worden ingevuld

M11 zomermaaibeheer

Hiervoor wordt de tekst van de bijlage van de pas-gebiedsanalyse Wieden Weerribben aangehouden en niet de hoofdtekst, die ouder is dan de bijlage.

De huidige situatie is dat in de Weerribben alle trilvenen en Veenmosrietlanden 1 keer per jaar gemaaid worden, in de winter of de zomeren rietlanden worden in de winter gemaaid.

Motivatie om van winter naar zomermaaien te gaan:

Tekst bijlage 1 Pas gebiedsanalyse:

“De ‘levensduur’ van Veenmosrietlanden kan worden verlengd door over te gaan van wintermaaien op zomermaaien. Dit is vooral van belang in een situatie dat winterbeheer moeilijk of onmogelijk wordt door opslag van bomen en struiken.

In de meeste situaties in de Weerribben is instandhouding van Veenmosrietland met wintermaaibeheer mogelijk. Mocht door verbossing dit een probleem geven, dan wordt soms overgestapt naar zomermaaibeheer, vooral als in grote delen het habitatype nog aanwezig is. Dit wordt betaald uit SNL. Bij verruiging met haarmos, pijpenstrootje en braam wordt vaak geplagd. Dit gebeurt op kosten van de pachter. Daarom wordt niet overgegaan op zomermaaien.

Uit de nieuwe kartering moet blijken of er wijzigingen in het beheer nodig zijn.

Als reservemaatregel kan dan van wintermaaien deels op zomermaaien worden overgestapt in de tweede beheerplanperiode, zoals al op pag 128 van de pas-gebiedsanalyse staat aangegeven (reservemaatregel 12 ha van wintermaaien naar zomermaaien).

In deze Pas-bijlage wordt ook het behoud van de Veenmosrietlanden beargumenteerd.

M16 lokaal extensiveren maaibeheer Galigaanmoeras

Bij een te intensief beheer kan de Galigaan verdwijnen. Bij een te extensief beheer kan het ook verdwijnen.

Waarnemingen in de Weerribben wijzen er op dat de Galigaan zich als soort aan het uitbreiden is, maar het habitatype ontstaat nog niet.

De nieuwe kartering zal aangeven waar ze zich nu bevinden, en of wijziging in beheer nodig is.

G1 beheer graslanden tbv grote vuurvliinder

G1 is nog niet opgenomen in deze planuitwerking.

De ligging van de graslanden is vooral binnen uitwerkingsgebied 1a, 1b, 1c en 3.

Voor G1 staat in het beheerplan te starten in de eerste beheerplanperiode en doorgaan in de volgende beheerplanperioden.

Volgens het N2000 beheerplan hebben deze uitwerkingsgebieden geen prioriteit in de eerste beheerplanperiode.

De provincie is in overleg gegaan met Staatsbosbeheer en het Agrarisch Collectief (najaar 2019) om de komende tijd in beeld te gaan brengen in welk stadium de graslanden zich bevinden en dan het daarbij passende beheeradvies te kunnen geven.

Veel van de graslanden zijn langjarig verpacht door Staatsbosbeheer zonder voorwaarden. Vele pachters hebben een SNL-agrarisch natuurbeheerovereenkomst.

Enkele activiteiten worden wel ondernomen in het spoor van uitwerkingsgebieden 3, 1c, 1a en 1b. Het idee is de actuele geschiktheid van de graslanden mbt nectarplanten voor de Grote Vuurvliinder in 2020 in beeld te brengen. En daarna het beheer, waartoe nodig is, aan te passen in overleg met de pachters.

Daarnaast wordt gekeken bij welke oevers verbeteringen voor de Waterzuring nodig zijn.

Overzicht maatregelen die niet door SBB zijn uitgewerkt in deze planuitwerking tot 2023

	maatregel	doel	reden
--	-----------	------	-------

M11	zomermaaien	Trilveen/veenmosrietland	Geen extra zomermaaien nodig
M16	Lokaal extensivering maaibeheer Galigaanmoeras	Galigaanmoeras	na snl kartering
M17	Intensivering maaibeheer van dotterbloemgrasland voor Grote Vuurvlinder	Grote vuurvlinder	Geen percelen aanwezig binnen huidig leefgebied Grote Vuurvlinder en waar actueel dotterbloemgrasland is.
A	Beheer gericht op habitat Ruigten en zomen	Ruigten en zomen	Na snl kartering
G1	Beheer graslanden tbv Grote vuurvlinder	Grote vuurvlinder	Via uitwerkingsgebieden 1a, 1b, 1c en 3
G2	Nieuwe Sloten/oever langs graslanden voor Grote vuurvlinder	Grote vuurvlinder	Kan vanaf 2021 als uitkomst uit inventarisatie G1
Y	Onderzoek naar waar en hoe areaalwaterriet vergroot kan worden voor Grote Karekiet	Grote karekiet	Natuurmonumenten trekt onderzoek voor hele Wieden Weerribben
AC	Zoneringsplan moerasbroedvogels	Verstoringsgevoelige moerasvogels	Voldoende rustzones rietvogels na uitbreiding leefgebieden Via inrichtingsplannen/beheer en onderhoudsplannen uitwerkingsgebieden

Bijlage 5 Resultaten toets vergunningen

via ecologisch werkprotocol (Reeds opgesteld en zal nog worden aanvult met laatste inzichten)

Bijlage 6 Sturingslijn provincie Overijssel

De provincie Overijssel heeft een sturingslijn opgesteld voor de door de SWB-partners uit te voeren interne maatregelen. Daarbij is op basis van de omvang en de risico's van een maatregel de door de provincie Overijssel gewenste sturing bepaald. Wij hebben op basis van deze sturingslijn per maatregel bepaald in welk categorie (A, B, C of D) de maatregel valt en welke invulling daarbij hoort.

		Risico's / Complexiteit	
		Klein	Groot
Omvang	Klein	Vb. Maaibestek A	Vb. Boskap SHR B
		Sturing: - Basis sturingslijn	Sturing: - Basis sturingslijn - Gezamenlijk akkoord (risico's)
	Groot	Vb. Regulier inrichtingsplan C	Vb. Petgaten D
		Sturing: - Basis sturingslijn - Keuzemoment publicatie	Sturing: - Basis sturingslijn - Gezamenlijk akkoord (risico's) - Keuzemoment publicatie - Keuzemoment gunning

Bijlage 7 IPM-rollen en verantwoordelijkheden

In blauw worden de IPM-rollen en verantwoordelijkheden weergegeven, in groen onze functies en een aantal toegevoegde verantwoordelijkheden die specifiek zijn voor het Vecht- en Beneden-Reggegebied. Met een dubbelkruisje wordt de eindverantwoordelijke functie aangegeven. In het geval deze functie voor de uitvoering sterk afhankelijk is van een aanleverende functie is bij de aanleverende functie een enkel kruisje neergezet.

Functie Staatsbosbeheer	
Verantwoordelijkheid Staatsbosbeheer (in aanvulling op IPM-verantwoordelijkheden)	
IPM-rol	
IPM-verantwoordelijkheid	
xx	eindverantwoordelijke functie
x	belangrijke aanleverende functie

↓ IPM-rollen ↓ IPM-verantwoordelijkheden ↓ Overige verantwoordelijkheden ↓	Functies Staatsbosbeheer → → →														
	Opdrachtgever: Herman Brink														
	Programmaleider: Marlies Ellenbroek														
	Programma-beheerser: Hisko Wind														
	Projectleider: Ruben Achter de Molen														
	Omgevingsmanager: xxxxxxxx														
	Projectmedewerker algemeen: PM														
	Projectmedewerker SSK: Leen van Duijn														
	Boswachter beheer:														
	Boswachter ecologie:														
Boswachter publiek:															
Specialist ecologie/hydrologie: Geert Kooijman															
Adviseur inkoop: Irma Groot-Wassink															
Provinciaal adviseur:															
Teamleider: Hans vd Beek															
Vecht- en Beneden-Reggegebied															
Projectmanager: primair verantwoordelijk															
Integraal eindverantwoordelijk															
Legt verantwoording af aan de programmaleider															
Formuleert opdracht															

Functies Staatsbosbeheer → → → ↓ IPM-rollen ↓ IPM-verantwoordelijkheden ↓ Overige verantwoordelijkheden ↓													
	Opdrachtgever: Herman Brink												
	Programmaleider: Marlies Ellenbroek												
	Programma beheerder: Hisko Wind												
	Projectleider: Ruben Achter de Molen												
↓ IPM-rollen ↓ IPM-verantwoordelijkheden ↓ Overige verantwoordelijkheden ↓	Omgevingsmanager: xxxxxxxx												
	Projectmedewerker algemeen: PM												
	Projectmedewerker SSK: Leen van Duijn												
	Boswachter beheer:												
	Boswachter ecologie:												
	Boswachter publiek:												
	Specialist ecologie/hydrologie: Geert Kooijman												
	Adviseur inkoop: Irma Groot-Wassink												
	Provinciaal adviseur:												
	Teamleider: Hans vd Beek												
Algehele sturing projectorganisatie				xx									
Inventarisatie benodigde capaciteit en samenstellen projectteam				xx									
Coördinatie, sturing, onderlinge samenwerking en functioneren projectteam				xx									
Ondersteuning overige IPM-rollen				xx									
Bewaakt kwaliteit, financiën en planning				xx		x							
Onderhoudt bestuurlijke contacten met omgeving	xx												
Stelt escalatiemodel in				xx									
Inrichten en aansturen projectteams per gebied of cluster van samenhangende gebieden				xx									x
Opstellen planuitwerkingen en bijbehorende subsidieaanvragen				xx		x	x						
Opstellen SSK-ramingen							xx						

Functies Staatsbosbeheer → → → ↓ IPM-rollen ↓ IPM-verantwoordelijkheden ↓ Overige verantwoordelijkheden ↓ Projectbeheerser: brede beheersing van het project Verantwoordelijk voor (=inzicht in) alle beheers aspecten (tijd, geld, risico, informatie, documentatie en wijzigingen) Afstemming overige IPM-rolhouders Beheerst werkprocessen (financieel management, planningsmanagement, risicomanagement, baseline- en scopemanagement, documentmanagement) Adviseert en signaleert richting de programmaleider Stelt voortgangsrapportages op Vorbereiding/begeleiding accountantscontrole en eindafrekening												
	Opdrachtgever: Herman Brink											
	Programmaleider: Marlies Ellenbroek											
	Programma-beheerser: Hisko Wind											
	Projectleider: Ruben Achter de Molen											
	Omgevingsmanager: xxxxxxxx											
	Projectmedewerker algemeen: PM											
	Projectmedewerker SSK: Leen van Duijn											
	Boswachter beheer:											
	Boswachter ecologie:											
	Boswachter publiek:											
	Specialist ecologie/hydrologie: Geert Kooijman											
	Adviseur inkoop: Irma Groot-Wassink											
	Provinciaal adviseur:											
	Teamleider: Hans vd Beek											
			x	x		xx	x					
						xx						
			x	x		xx	x					
						xx						
			x	x		xx	x					
			x	x		xx	x					

↓ IPM-rollen ↓ IPM-verantwoordelijkheden ↓ Overige verantwoordelijkheden ↓	Functies Staatsbosbeheer → → →													
	Opdrachtgever: Herman Brink													
	Programmaleider: Marlies Ellenbroek													
	Programma beheerder: Hisko Wind													
	Projectleider: Ruben Achter de Molen													
	Omgevingsmanager: xxxxxxxx													
	Projectmedewerker algemeen: PM													
	Projectmedewerker SSK: Leen van Duijn													
	Boswachter beheer:													
	Boswachter ecologie:													
	Boswachter publiek:													
	Specialist ecologie/hydrologie: Geert Kooijman													
	Adviseur inkoop: Irma Groot-Wassink													
	Provinciaal adviseur:													
Teamleider: Hans vd Beek														
Technisch manager: technische inbreng														
Verantwoordelijk voor technische aspecten (opstellen ontwerp)														
Bepaalt en bewaakt technische scope t.b.v. realisatie en gebruik														
Aanleveren technisch-inhoudelijke component voor systeem- proces- en producttoetsen als onderdeel van systeemgerichte contractbeheersing (SCB)														
Opstellen onderzoeksvoorstellen														
Begeleiding uitvoering (ecologie/hydrologie)														
Contractmanager: contractvorming, aanbesteding en uitvoering														
Inkoopstrategie														
Bepaalt inkoopbehoefte en stelt inkoopplan op														
Contractvoorbereiding en –bewaking														
Koppelt eisen en randvoorwaarden aan eindresultaat														

Funcities Staatsbosbeheer → → → ↓ IPM-rollen ↓ IPM-verantwoordelijkheden ↓ Overige verantwoordelijkheden ↓													
	Opdrachtgever: Herman Brink												
	Programmaleider: Marlies Ellenbroek												
	Programma beheerder: Hisko Wind												
Aanbesteding en marktbenadering Onderhoudt contacten met opdrachtnemer(s) en onderhandelt met verantwoordelijke personen Aansturing voorbereiding en uitvoering maatregelen (toezichthouder)	Projectleider: Ruben Achter de Molen												
	Omgevingsmanager: xxxxxxxx												
	Projectmedewerker algemeen: PM												
	Projectmedewerker SSK: Leen van Duijn												
Omgevingsmanager: maatschappelijke inbedding Acceptatie project bij alle (externe) stakeholders Maatschappelijke inbedding project Intermediair tussen de projectorganisatie en de stakeholders Anticipeert op de omgeving Communiqueert met technisch management over de eisen van en de afspraken met stakeholders	Boswachter beheer:												
	Boswachter ecologie:												
	Boswachter publiek:												
	Specialist ecologie/hydrologie: Geert Kooijman												
	Adviseur inkoop: Irma Groot-Wassink												
	Provinciaal adviseur:												
	Teamleider: Hans vd Beek												
				xx			x	x					
				xx			x	x					
			xx				x	x				x	
				xx					x			x	
				xx					x			x	
			xx	x		x							

Functies Staatsbosbeheer → → → ↓ IPM-rollen ↓ IPM-verantwoordelijkheden ↓ Overige verantwoordelijkheden ↓	Opdrachtgever: Herman Brink Programmaleider: Marlies Ellenbroek Programma beheerder: Hisko Wind Projectleider: Ruben Achter de Molen Omgevingsmanager: xxxxxxxx Projectmedewerker algemeen: PM Projectmedewerker SSK: Leen van Duijn Boswachter beheer: Boswachter ecologie: Boswachter publiek: Specialist ecologie/hydrologie: Geert Kooijman Adviseur inkoop: Irma Groot-Wassink Provinciaal adviseur: Teamleider: Hans vd Beek												
				xx	x	x							
					xx					x			
												xx	
				xx						x			

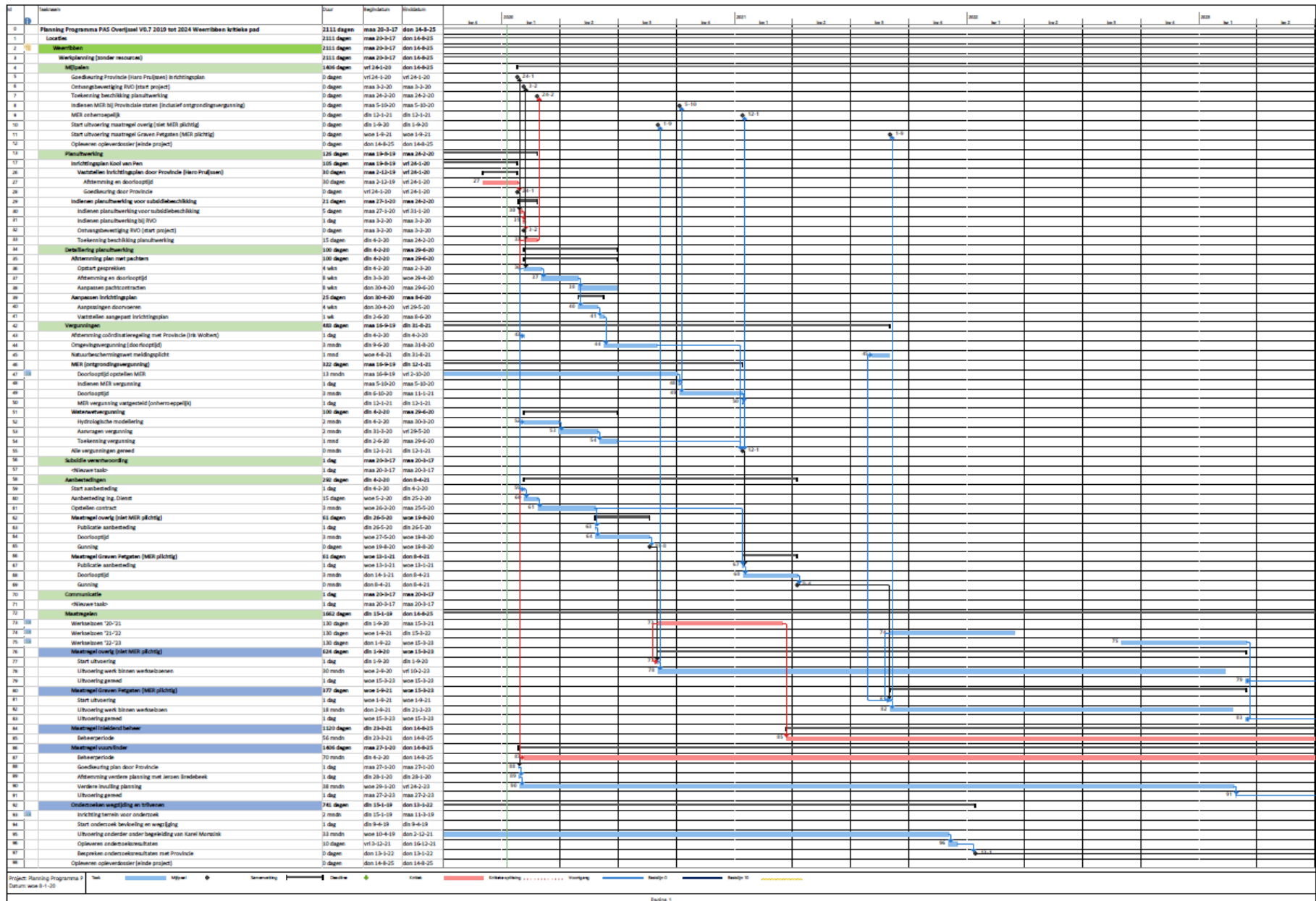
Planuitwerking Interne natuurherstelmaatregelen Weerribben, Kooi van Pen, januari 2020

Bijlage 8 Kostennota

Kostennota Project: uitvoering van de N2000 maatregelen de Weerribben 2020-2023, voornamelijk in deelgebied Kooi van Pen

Bijlage 9 Planning

MEERJARENPLANNING

Bijlage 10 Risicoanalyse en beheersingsstrategie

Thema	Risico (ongewenste gebeurtenis)	Oorzaak	Gevolg			Beschrijving	actielijks	Wie
technisch	In de aanlegfase, tijdens toekomstig en aanlegbeheer zorgt instabiliteit van de nieuwe ribben (verbreed) in de kooi van pen ervoor dat resultaten niet worden behaald en/of bewaard blijven.	Door te verbreden met organisch materiaal is het onzeker of de gewenste stabiliteit wordt gerealiseerd.	Ontwerp moet worden aangepast. Hierdoor minder doelbereik.	4	Staatsbosbeheer	Pilot voor ribstabiliteit uitvoeren in het najaar 2020 als onderdeel van het plan. Indien nodig tijdens de uitvoering plan aanpassen (ribben verbreden of petgat overslaan).		Ruben
technisch	Bestaande ribben beschadigen door transport	Heen en weer rijden in de uitvoering met te hoge bodemdruk	Ribben moeten hersteld worden om projectdoelen halen.	4	Staatsbosbeheer	Opnemen in contract met aannemer dat a) Ribben hersteld worden als deze door aannemer worden beschadigd		Ruben
organisatorisch	Planuitwerking niet goedgekeurd voor half januari 2019	Provincie is niet akkoord / besluitvorming neemt meer tijd in beslag	Project kan niet starten en loopt daarom vertraging op.	3	Staatsbosbeheer	Contact blijven onderhouden met de provincie, gevolgen blijven benadrukken. Gevolggerichte maatregel als risico zich manifesteert planning aanpassen.		Ruben (ism Marlies)
ruimtelijk	Pachters verlenen geen medewerking voor uitvoering maatregelen op 'hun' terreinen	Onzekerheden van vaanvergoeding uit SNL kan meespelen bij de pachters; pachters raken ook een deel van hun bospercelen kwijt. Aantal pachters (waar petgaten worden gemaakt) worden verhuisd.	Plan moet worden aangepast, lokaties wijzigen (impact op tijd en kwaliteit). Mogelijk ook meer geld voor compensatie (impact op geld). Andere optie is onteigening (impact op tijd / imago)	3	Staatsbosbeheer	Gesprekken met pachters zijn al gepland. In het voorjaar 2020 de planuitwerking bespreken en inventariseren wat er nodig is (of de 300 euro tekenvergoeding voldoende is) om medewerking van de pachters te krijgen. Uiterste maatregel is onteigening. - daar willen we niet aan beginnen gezien de relatie met de pachters belangrijk is.		Karel
organisatorisch	Niet de benodigde capaciteit en expertise kunnen leveren	Geen capaciteit intern gereserveerd bij Staatsbosbeheer omdat er geen getekende opdracht is. Beperkte keuzemogelijkheden in verband raamcontract ing. diensten;	Opstarten van het project en uitvoering loopt vertraging op. Daarnaast ook impact op kosten en organisatie.	3	Staatsbosbeheer	Contact houden met de provincie (over tekenen opdracht) en intern escaleren naar teamleider (bezetting)		Marlies
ruimtelijk	Habitattype hoogveenbos mag niet worden gecompenseerd (moet worden gehandhaaft op huidige locatie)	Wettelijke status 'prioritair habitatype'	Minder doelbereik. Meer werk voor vervolgbeheer (meer opslag door aanwezig blijven van zaadbo men)	3	Provincie	Zekerheid vragen bij bevoegd gezag (de provincie - gebiedsecologen). Vastleggen in planuitwerking		Harro Pruijse
technisch	Opdrijven bodem bij graven van petgaten / kraagen die springen.	Door het weggraven van de bovenste laag drijven/komen diepere lagen naar boven.	Meer ontgraven dan gepland om open water te krijgen	2	Staatsbosbeheer	Accepteren. Extra ontgravingskuubs opnemen in het contract met de aannemer.		Ruben
juridisch	MER-procedure loopt uit	MER-procedure is gekoppeld aan de externe opgave	Maatregel M3 kan niet starten. Vertraging (1 jaar).	1	Provincie	Samen sturen op een spoedige afronding van de MER, planning aanpassen		Harro Pruijse
politiek-bestuurlijk	Niet voldoende middelen voor vervolgbeheer	Teruglopen van SNL vergoedingen	Beheer kan niet optimaal worden uitgevoerd. Achterliggend doel van het project wordt niet behaald. Projectdoelen kunnen minder goed in stand gehouden worden.	1	Provincie	Aanhangig maken bij de provincie via Accountmanager (en andere reguliere overleggen)		Ruben
technisch	Door ongelijkheden in terrein niet maaibaar.	Het bos wordt gerooid waardoor wortels mee worden getrokken. Daarnaast wordt ook geplagd.	Terrein kan niet gemaaid - hierdoor slechter te beheren (verhoging beheerskosten)	1	Staatsbosbeheer	Stobben frezen tot 10 cm onder maaiveld in plaats van rooien met wortel en al. Inschakelen lokale expertise.		Ruben
technisch	Door externe invloeden worden de doelen (realisatie trilveen) niet gehaald.	Waterkwaliteit onvoldoende voor totstandkoming trilveen; stikstofdepositie.	Achterliggend doel van het project wordt niet behaald.	1	Staatsbosbeheer	Project zo inrichten dat er een goede uitgangssituatie ontstaat.		Ruben
technisch	Schade aan wegen en woningen	negatief effect van maatregelen op hydrologie; transport naar depot (schade aan de dijk)	kosten voor herstel, negatief reacties vanuit omgeving	1		monitoring, risico reservering		
organisatorisch	gekozen contractvorm niet de juiste	Met de aannemer moet worden gekozen voor een bepaalde contractvorm (e.g. uav). Hierin ligt een risico de verkeerde keus te maken		0				
ruimtelijk	Protest tegen boskap-verwijdering	In het kader van CO2: natuurorganisaties, boeren of burgers	Mogelijk vertraging van het project.	0				
ruimtelijk	Notoire bezwaarmakers dienen bezwaar in	Moleveld + Scholing	vertraging	0				
ruimtelijk	Watervergunning leidt tot vertraging			0				
ruimtelijk	bezwaren tegen kap / dunning langs			0				
ruimtelijk	Veroorzaken overlast omgeving	door gebruik zware machines	vertraging	0				
ruimtelijk	omgevingsvergunning wordt niet afgegeven			0				
technisch	Plangebied onder water			0				
technisch	PPFAS in grond / milieu	onbekend wat we in de grond tegen gaan komen, zowel op	vertraging en extra kosten	0				
technisch	Machines zakken door het veen			0				

Bijlage 11 Communicatiestrategie deelgebied Kooi van Pen

Provincie Overijssel heeft een leidraad opgesteld voor de communicatie binnen de natuurherstelprojecten N2000 om op programmaniveau eenheid te waarborgen. Deze leidraad zal als richtlijn worden meegenomen en waar nodig zal hierover met de provincie verdere afstemming worden gezocht.

De opgave

In opdracht van de provincie Overijssel gaat Staatsbosbeheer maatregelen nemen om de habitats te versterken.

De maatregelen zijn noodzakelijk om de kwaliteit van de natuur in het gebied te behouden en te versterken. De maatregelen variëren van werkzaamheden met weinig impact / vergelijkbaar met regulier beheer (schrapen) tot meer ingrijpende maatregelen: verwijderen van ongeveer 25 hectare opslag/jonge bomen en 12 hectare zaadbomen; het graven van petgaten 19 hectare; ongeveer 33 km oever vrijmaken voor de grote vuurvinder; flauwe oevers maken; blauw grasland (totaal 1 ha) schrapen en maaisel van spaanse ruiters opbrengen. Zo herstellen en verbeteren we de algehele toestand van kwetsbare – kenmerkende - habitatsoorten (flora en fauna) en waar ander soorten ook van profiteren.

Dit plan biedt uitgangspunten, kaders, opgaven en de meer gedetailleerde aanpak voor de interne natuurherstelmaatregelen die Staatsbosbeheer uitvoert in het deelgebied de Kooi van Pen in de Weerribben. Gericht op de periode 2020 – 2022.

Werkzaamheden 2020 – 2023

In de periode van 2020 tot 2023 wordt een reeks aan maatregelen uitgevoerd.

Categorie 1: Weinig impact

De maatregelen in deze gebieden zijn niet ingrijpend voor bezoekers of andere belanghebbenden in het gebied. De inrichting of uitstraling van deze gebieden wordt niet ingrijpend veranderd of er wordt een (of meerdere) maatregel uitgevoerd die we in het regulier beheer ook uitvoeren. Wel is het belangrijk om uit te leggen dat de maatregelen in deze gebieden niet op zichzelf staan maar onderdeel zijn van een totaalpakket van maatregelen.

Categorie 2: Ingrijpende maatregelen

Boskap en graven petgaten. Deze 2 maatregelen hebben impact op de omgeving. Enerzijds omdat het landschap zichtbaar veranderd anderzijds dat er overlast ervaren kan worden tijdens de werkzaamheden van machines en door meer verkeersbewegingen. Met name vanwege deze maatregelen zetten we zwaarder in op de communicatie/participatie met de omgeving.

Stakeholders en doelgroepen

Het projectteam heeft een stakeholder- en actorenanalyse opgesteld, deze is ook onderdeel van de planuitwerking. De analyse geeft informatie aan het projectteam over de belangrijkste actoren en wat hun rol is (meedenken, -beslissen, beïnvloeden of gebruiken).

We maken onderscheid in:

1. Communicatie met bewoners en belanghebbenden in het gebied
 - Pachters (mogelijk verandering grondgebruik, mogelijke rol in uitvoering)
 - Omwonenden (uitzicht wordt anders en waterpeil gaat omhoog)
 - Diverse gebruikersgroepen, recreanten (mogelijk tijdelijk afsluiten van een deelgebied)
 - Recreatieondernemers (ambassadeurs)
 - Vrijwilligers Kooi van Pen (ambassadeurs)
 - Grondeigenaren
 - Belangengroepen (verenigingen Plaatselijk Belang, natuurexperts, vogelwerkgroepen etc.)
 - Lokale overheden
2. Communicatie met de partners (ook meebeslissers / vergunningverleners)
 - Provincie Overijssel
 - Natuurmonumenten (Wieden)
 - Gemeente Steenwijkerland
 - Waterschap Drents Overijsselse delta
3. Communicatie binnen Staatsbosbeheer
 - Van eigen collega's uit de beheereenheid tot de directie

Met de analyse kan het projectteam vooraf zelf communicatieafwegingen maken wanneer ze in gesprek zijn met actoren (weet wie je voor je hebt). De analyse vormt verder de basis van deze verdere communicatiestrategie.

Communicatiedoelstellingen

Bij ingrijpende maatregelen zijn er altijd voor- en tegenstanders, coalitiegenoten en partners. Communicatie kan bijdragen aan het creëren van draagvlak en begrip voor de maatregelen. We formuleren de volgende communicatiedoelen.

Alle doelgroepen:

- Zijn op de hoogte van de natuurherstelmaatregelen (en planning)
- Hebben begrip voor de maatregelen en de uitvoering daarvan
- Hebben begrip voor nut en noodzaak van natuurherstel
- Weten wat de natuurherstelmaatregelen voor hen betekenen
- Weten waar ze hun vragen of zorgen kunnen uiten
- Voelen zich gehoord en serieus genomen

Natuurmonumenten, provincie en waterschap:

- Zijn op de hoogte van onze communicatie-inzet en delen (indien nodig) onze informatie/communicatie met hun achterban (goede afstemming nodig). Waar mogelijk trekken we samen op in de communicatie.

Uitgangspunten communicatiestrategie

De uitgangspunten van deze communicatiestrategie nemen we een op een over uit het 'Programmaplan Interne maatregelen natuurherstel Overijssel 2017-2021' van Staatsbosbeheer. In dit programmaplan wordt voortborduurd op de landelijke communicatiestrategie van Staatsbosbeheer. De uitgangspunten sluiten uitstekend aan op de communicatiestrategie en -afspraken die binnen SWB (Samen werkt beter) en binnen onze provinciale eenheid Overijssel zijn gemaakt over aanpak, rollen en verantwoordelijkheden.

Transparante communicatie

Transparantie is belangrijk en draagt bij aan vertrouwen. Transparantie over het proces, samenhang van de maatregelen, gezamenlijk beeld, specifieke gebieden, maar ook transparantie tussen samenwerkingspartners.

Duidelijk, zowel in tekst als beeld

De informatie die we verstrekken moet toegankelijk, eenduidig en zo eenvoudig mogelijk zijn. Een toekomstbeeld van het totale gebied kan daarbij helpen. In het kader van verwachtingenmanagement maken wij bewoners/grondeigenaren bijtijds duidelijk in hoeverre kunnen meedenken over de invulling van een gebied.

Beleving

Beleving: waar de opgave het toelaat bieden we bewoners en belanghebbenden ruimte om met ons in gesprek te gaan over de beleving en toegankelijkheid van het gebied. En dat doen we bij voorkeur buiten en in het gebied zelf. Daar waar het gebeurt.

Erkenning

We erkennen weerstand, benoemen de emotie en reageren empathisch. We investeren in relaties met actoren en bouwen samen met hen aan de toekomst. Hierbij zullen we inzetten op zoveel mogelijk participatie van belanghebbenden/ bewoners bij de activiteiten en verkennen we de mogelijkheden om aan de individuele wensen tegemoet te komen.

Natuur & Cultuur

In dit gebied hebben we te maken met een rijke cultuur historie. Wat we doen, doen we met respect en behoud van dit cultuurhistorische erfgoed. Dat zal in alle communicatie-uitingen zichtbaar en voelbaar zijn. De rietteelt is onlosmakelijk verbonden met dit gebied, daar zijn we trots op.

Duurzaam

In de huidige tijdsgeest van stikstofbeleid en klimaatcrisis zijn wij hierop nog meer alert dan anders. Het werk in uitvoering doen wij zo duurzaam mogelijk. Vrijkomende kragge is geen afval maar recycleren we tot bioblocks. Deze duurzame toepassing krijgt ook een plek in de communicatie.

Kernboodschap Staatsbosbeheer

Communiceren is maatwerk, dus we passen de kernboodschap altijd aan op de doelgroep / het middel. We zetten de boodschap dus niet altijd al geheel in, maar laten de essentie altijd in

onderdelen terugkomen. Te allen tijde past de project-communicatieboodschap bij de staande organisatie en regulier beleid en communicatie.

Communicatieaanpak

Rollen en verantwoordelijkheden in communicatie

- Provincie Overijssel is trekker van het externe gebiedsproces en daarmee verantwoordelijk voor de regie van externe gebiedsproces inclusief de communicatie.
- De provincie Overijssel is verantwoordelijk voor de communicatie over nut en noodzaak van Natura 2000 en de ontwikkelopgave. Vanuit haar verantwoordelijkheid voor de doelen is zij ook verantwoordelijk voor de communicatie over het beleid en de effecten van de maatregelen.
- Staatsbosbeheer is verantwoordelijk voor de communicatie over de uitvoering van de aan hen toebedeelde interne maatregelen en de noodzakelijke nazorg ervoor.

In de praktijk is deze splitsing zeer waarschijnlijk niet scherp te maken en zal de communicatie continu goed moeten worden afgestemd met onze partners, inhoudelijk maar zeker ook inzake de planning van activiteiten en berichten. Conform de overkoepelende communicatiestrategie proberen we zoveel mogelijk samen op te trekken in de communicatie(-uitingen).

Aanpak per fase

We maken in onze aanpak onderscheid tussen de communicatie vóór de uitvoering van de maatregelen, tijdens de uitvoering en communicatie na de uitvoering. Waarbij de piek ligt in de periode kort voor en tijdens de uitvoering. Daarna volgt een organische overgang van projectcommunicatie/participatie naar reguliere communicatie/participatie. Hierbij opgemerkt dat de relatie met onze pachters/riettelers altijd belangrijk blijft.

Fase 1: voorbereiden op uitvoering natuurherstelmaatregelen

Planvorming, metingen en inventarisatie percelen, gesprekken voeren met direct belanghebbenden, aanvragen vergunningen, uitvraag aannemer(s). Organiseren bijeenkomst eigen collega's en vrijwilligers. Organiseren algemene informatieavond over de ontwikkelopgave (samen met provincie). Ook zullen gebiedsexcursies worden gehouden.. Bestuurders houden we goed op de hoogte. Dat doen we mondeling, schriftelijk en met veldbezoeken.

Fase 2: uitvoering natuurherstelmaatregelen

Daadwerkelijk werkzaamheden in gebied, omleidingen, voorbereidende werkzaamheden. Zodra zichtbare, voorbereidende werkzaamheden in het gebied plaatsvinden, ervaren de doelgroepen dit als werkzaamheden/uitvoering.

Doorlopend: voorbereiding en uitvoering overige maatregelen (cat. 1)

- *Belanghebbenden worden tijdig op de hoogte gebracht*
- *Basisinformatie in ondersteunende middelen (website, facts & figures, overzichtskaart, 3Danimatie e.d))*

Afstemmingsoverleg communicatie

Maandelijks

De communicatieadviseurs van waterschap, provincie, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer maandelijks (digitaal, telefonisch of fysiek) komen regelmatig samen om elkaar op de hoogte te houden van onze communicatie-activiteiten, planning/mijlpalen en afspraken. Zo zorgen we ervoor dat we gezamenlijk blijven optrekken en waar nodig elkaar kunnen helpen in de communicatie.

Aansluiten bij bestaande communicatiemomenten partners

We hoeven niet alles zelf op te zetten. Door maandelijks af te stemmen met onze partners maken we inzichtelijk wie wanneer communiceert (communicatiekalender) en in welke mate en hoe we deel willen nemen aan een communicatieactiviteit van een van onze partners. Bijvoorbeeld door input te leveren aan een bestaande nieuwsbrief of deel te nemen aan relevante activiteiten georganiseerd door het derden.

Toolkit communicatie

Naast basisinformatie op de website en de overzichtskaart en andere ondersteunende middelen stemmen we met de boswachter publiek en communicatieadviseur onze woordvoering en Q&A's af en maken we een standaard presentatie die inzetbaar is voor onder meer de informatiebijeenkomsten of bestuurlijke vergaderingen.

Basisinformatie op website

Nadat het communicatieplan gereed is en onze kernboodschap is afgestemd zetten we de basisinformatie over het gehele pakket aan maatregelen, nut en noodzaak, contactgegevens en globale planning op de website van Staatsbosbeheer onder Werk in Uitvoering én op de website van de provincie Overijssel. Hier staat ook een overzicht van de successen die de maatregelen opleveren om het resultaat voor onze doelgroepen tastbaar te maken ('vieren').

Publieksvriendelijke overzichtskaart interne natuurherstelmaatregelen Staatsbosbeheer

We maken inzichtelijk welke maatregelen (en bijbehorende werkzaamheden) er in het gebied worden uitgevoerd. Daarbij proberen we zo specifiek mogelijk de locaties aan te geven binnen het gebied rond de Kooi van Pen. Deze kaart kan vervolgens gebruikt worden in een factsheet, tijdens informatiebijeenkomsten, in buitencentra en in presentaties. Het vormt de basis (en vertrekpunt) van onze communicatie.

Factsheet / folder interne natuurherstelmaatregelen SBB

Om omwonenden, pachters, recreanten te informeren en intermediairs (bezoekerscentrum, vrijwilligers, ondernemers etc.) te ondersteunen in hun voorlichtende rol maken we een factsheet over onze interne natuurherstelmaatregelen, waarin we de ontwikkelingen in het gebied van de komende jaren beschrijven. We maken inzichtelijk welke maatregelen (en bijbehorende werkzaamheden) er in het gebied worden uitgevoerd (de overzichtskaart), leggen in duidelijke taal uit wat de maatregelen betekenen, hoe ze samenhangen (het waarom) en schetsen het eindbeeld.

Kennismaking communicatieadviseurs lokale overheden

De communicatieadviseurs van de gemeente Steenwijkerland zijn niet alleen een waardevolle bron van informatie over wat er leeft, maar kunnen ook onze informatie verspreiden via hun kanalen. Daarom organiseren we een kennismakingsbijeenkomst waarin we hen informeren over de plannen en hun informatiebehoefte inventariseren. Ook worden ze uitgenodigd voor de informatiebijeenkomst.

Informatiebijeenkomst

We beginnen met een informatiebijeenkomst over onze maatregelen. Tijdens deze informatiebijeenkomst vertellen we wat er de komende jaren gaat gebeuren, waarom dit nodig is, wat dit betekent voor belanghebbenden en hoe zij op de hoogte blijven. Vanuit de provincie kan het waarom worden toegelicht, anders partners worden uitgenodigd om ook aanwezig te zijn bij deze bijeenkomst. Hun rol wordt –afhankelijk van hun eigen planning - bepaald.

We bieden de genodigden de mogelijkheid om eventuele aandachtspunten in te dienen en vragen en zorgen met ons te delen.

We nodigen alle belanghebbenden in het gebied uit: van pachters, bezoekers, eigenaren en belangengroepen tot vrijwilligers. Met andere woorden: iedereen die meer wil weten over de plannen is welkom. We schetsen het overkoepelende verhaal, maar zoomen ook in op de gebieden van de ingrijpende maatregelen. Het is gewenst dat de andere partners aanwezig zijn om eventuele vragen te beantwoorden (of toelichting te geven) over de maatregelen in hun beheergebied.

Opmerking: door onze nauwe relatie met pachters en vrijwilligers hebben zij al kennis over de natuurherstelmaatregelen, weten zij de noodzaak en hebben in beeld wat de eventuele gevolgen zijn voor hun (vrijwillige) werk.

Optioneel: Informatieavonden bewoners en andere belanghebbenden

1 maand voor start van de werkzaamheden

Bewoners en gebruikers van het gebied (en ook ondernemers) zijn de groep die daadwerkelijk wat gaan merken van de eerste werkzaamheden. Voordat de eerste zichtbare (voorbereidende) werkzaamheden plaatsvinden, moet deze groep op de hoogte zijn van wat er staat te gebeuren, zodat er geen ruis ontstaat over het hoe/waarom van de werkzaamheden. Nu het overkoepelende verhaal al verteld is tijdens de algemene informatieavond en individuele gesprekken, kunnen we maatwerk bieden tijdens deze informatieavonden. We schetsen nut en noodzaak, proces en de kaders waarin ze mee kunnen denken.

Sociale-Mediakanalen boswachter Staatsbosbeheer

Doorlopend

We zetten de boswachter publiek (Staatsbosbeheer) in als aanspreekpunt in het gebied. De boswachter deelt regelmatig via Social Media de stand van zaken en beantwoordt vragen die binnenkomen. Op het boswachtersblog kunnen onze boswachter berichten plaatsen.

Informatieborden in gebied / A3-panelen

Incidenteel

Via onze kanalen en intermediairs bereiken we veel mensen, maar de recreatieve gebruikers van het gebied bereik je vooral in het gebied zelf. Daarom plaatsen we waar nodig informatieborden in het gebied. Dit kan een uitgebreidere versie van de overzichtskaart zijn (met tekst en uitleg). Maar bijvoorbeeld ook een eenvoudige aankondiging van de informatiebijeenkomst. We benutten hiervoor de bestaande 'lessenaarsborden' en vullen die zonedig aan met extra exemplaren.

Overige communicatiemiddelen (doorlopend):

- Persberichten
- Intranet SBB
- Digitaal Brieven 'bericht van de boswachter' aan omwonenden, pachters en belanghebbenden die wij in beeld hebben
- Websites partners
- Algemene kanalen Staatsbosbeheer (website, twitter, facebook, Instagram, blogs)
- Q&A voor collega's, vrijwilligers en anderen werkzaam in het gebied

Communicatieaanpak fase 2*Wat gaan we doen?*

De werkzaamheden in het deelgebied Kooi van Pen worden verspreid over 2 jaar (met periodes van rust tijdens het broedseizoen) uitgevoerd. Daarom is het belangrijk om per periode waar nodig een concrete communicatieaanpak te maken. Er komen een aantal onderdelen altijd terug in deze aanpak:

- Goede afstemming met de aannemer die het werk uitvoert: het is ontzettend belangrijk om een startgesprek te voeren met de aannemer over communicatie. In dit startgesprek maken we afspraken over rollen, verantwoordelijkheden en hoe houden we elkaar op te hoogte. Ook delen we onze manier van werken en communiceren met ze. Onderdeel van de communicatieaanpak kan bijvoorbeeld een instructiekaart aan het uitvoerend personeel zijn. Zij zijn zichtbaar in het gebied en hierdoor direct aanspreekbaar voor bezoekers. Daarom is het belangrijk om goede afspraken te maken over hun rol en verantwoordelijkheden.
- Afspraken over calamiteiten/actualiteiten: op het moment van calamiteiten of actualiteiten, is het prettig om snel met elkaar te kunnen schakelen. Daarom is het belangrijk om vooraf goede afspraken te maken: hoe houden we elkaar op te hoogte? Wie voert het woord bij calamiteiten? Hoe spelen we in op actualiteiten?
- Excursies door het gebied, zowel voor pers als voor onze eigen collega's. We nodigen de lokale pers en ambassadeurs uit om samen met ons de gebieden in te gaan om zo te laten zien welke maatregelen waar en waarom plaatsvinden en het resultaat in de natuur te laten zien ('vieren'). En we vergeten ook onze eigen collega's niet. Als medewerker ben je ook vertegenwoordiger van je organisatie. Daarom kun je ook vragen krijgen over de gebieden en maatregelen, ook al ben je zelf niet eens betrokken. We nodigen onze collega's uit om hen te informeren over het overkoepelende verhaal, proces, stand van zaken en om onze ervaringen te delen. Naast informeren en ervaringen delen, benutten we deze dag om het veld in te gaan.
- Informeer tijdig (minimaal 3 weken voor de start) over de werkzaamheden. Let op: voorbereidende werkzaamheden (zoals het markeren van de te kappen bomen) zijn ook zichtbaar. Dus neem die ook mee in de aanpak.

- Richt een duidelijk punt in voor vragen / zorgen. Je kunt hierbij denken aan een bouwkeet van de aannemer of een spreekuur in het bezoekerscentrum. Maar wees ook zichtbaar in het gebied.

Middelen uit fase 1 (sociale media van boswachter, persberichten, digitale berichten van de boswachter, website, factsheet, etc.) blijven we gebruiken in deze fase. Daarnaast behouden we de reguliere overleggen.

Communicatie binnen eigen organisatie

We vergeten ook onze eigen collega's niet. Als medewerker van Staatsbosbeheer ben je vertegenwoordiger van je organisatie. Daarom kun je ook vragen krijgen over dit gebied, ook al ben je zelf niet eens betrokken. Daarom is het belangrijk om onze collega's ook uit te leggen wat we gaan doen en waarom en ze op de hoogte te houden van de laatste ontwikkelingen. Dit kan door een bericht op Intranet, te vertellen in een werkoverleg of een bijeenkomst te organiseren. Ook zorgen we dat collega's weten bij wie ze terecht kunnen met vragen of zorgen. De interne communicatie is een verantwoordelijkheid van de projectleider. De communicatieadviseur ondersteunt en adviseert hierbij.

Afspraken Woordvoering

Het is eventueel mogelijk dat de werkzaamheden aandacht krijgen in de media. Daarom gelden de volgende afspraken:

- Alleen de boswachter publiek of landelijk woordvoerder i.a.m. de communicatieadviseur geeft antwoord op vragen van journalisten en zoekt actief contact met de pers. (altijd in overleg met PL)
- Alle andere medewerkers die benaderd worden door journalisten verwijzen door naar de boswachter publiek en/of communicatieadviseur.
- In principe geeft de boswachter publiek –samen met de provincie - interviews. In overleg en in samenwerking met de communicatieadviseur en projectleider kan hier van afgeweken worden.
- Bij vragen over het N2000-beleid en de ontwikkelopgave verwijzen we door naar de woordvoerder van de betreffende gedeputeerde van provincie Overijssel: Herman Dorgelo of communicatieadviseur Harry te Walvaart.

Afspraken Issues/kansen

- Gevoeligheden altijd afstemmen met Roswitha Rood (adviseur communicatie Overijssel, Communicatie & Public Affairs) m.b.t. reputatiemanagement van de staande organisatie.

Begroting:

(Informatie)bijeenkomsten groot	€ 4.000,-	(uitgaande van 4 bijeenkomsten)
(informatie)bijeenkomsten klein	€ 2.000,-	(uitgaande van 4 tot 8 bijeenkomsten)
Folder/factsheet werkzaamheden	€ 4.000,-	(conform serie)
Drone beelden voor communicatie	€ 2.000,-	(uitgaand van vlucht voor en na)
Excursies door het gebied	€ 2.000,-	(lopend en met paard en wagen + catering)
Informatieborden	€ 25.000,-	(op centrale toegangspunten)
(3D) animatie	€ 7.500,-	(incl. toepassing procesbegeleiding)

Planuitwerking Interne natuurherstelmaatregelen Weerribben, Kooi van Pen, januari 2020

Informatiekaartjes vrijwilligers zijn)	€ 1.000,-	(of ander hulpmiddel om ambassadeur te
Viering mijlpalen bestuurlijk	€ 1.000,-	(uitgaande van 4-8x)
Viering mijlpalen publiek	€ 1.000,-	(uitgaande van 4x)
Bijeenkomst afsluiting tijdsgeest)	€ 1.000,-	(nader uit te werken passend bij de

Deze begroting is exclusief mensuren.

Bijlage 12 Definities, afkortingen en achtergronddocumenten

ARBO	Arbidsomstandigheden
Beheereenheid	Organisatie-eenheid verantwoordelijk voor natuurbeheer en - onderhoud in een specifiek gebied van Staatsbosbeheer.
Biodiversiteit	Soortenrijkdom
Borgingsovereenkomst	Door de partners van Samen Werkt Beter gemaakte afspraken over de borging en uitvoering van de PAS-maatregelen in Overijssel.
BRIM subsidie	Subsidie vanuit het “Besluit rijks subsidiëring instandhouding monumenten 2013”
CMSi	Conservation Management System international. CMSi wordt ontwikkeld door Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en De12Landschappen in een consortium met Britse natuurorganisaties. Het biedt een systeem voor het beheer van natuur en landschap, grond, gebouwen, recreatie en cultuurhistorie.
EOD	Explosieve Opruimingsdienst Defensie
Externe PAS-maatregel	PAS-maatregel in bestaande natuur niet in eigendom en/of beheer van terreinbeherende organisaties.
Gebiedsproces	Proces in een PAS-gebied met relatief complexe of grote opgaven, veelal met veel actoren en grote belangenconflicten. Dit gebiedsproces moet leiden tot een gedragen realisering van maatregelen.
Habitatrichtlijn	‘Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna’: een richtlijn van de Europese Unie met als doel bij te dragen tot het waarborgen van de biologische diversiteit in de lidstaten door bescherming van habitats en soorten die van Europees belang zijn.
IK	Interne kwaliteitsbeoordeling
Instandhoudingsdoelstellingen	Natuurdoelen gericht op het in gunstige staat van instandhouding brengen of houden van habitattypen en soorten.
Interne PAS-maatregel	PAS-maatregel in bestaande natuur in eigendom en/of beheer van terreinbeherende organisaties.
Interventieladder	Door de provincie Overijssel gehanteerde methodiek voor de verwerving van gronden. Deze loopt van zelfrealisatie (met compensatie), naar minnelijke schadeloosstelling, naar de uiterste stap van onteigening.
IPM	Integraal Project Management is een methodiek voor de beheersing van grote infrastructurele projecten. Elk aspect van een project heeft een eigen eindverantwoordelijke manager. De IPM-projectteams van overheden (bijvoorbeeld Rijkswaterstaat) bevatten de volgende functies: projectmanager, manager projectbeheersing, technisch manager, contractmanager en een omgevingsmanager. 1. Projectmanager: Is integraal eindverantwoordelijk voor het project, legt verantwoording af aan de interne opdrachtgever,

	formuleert de opdracht, stelt het projectteam samen en is verantwoordelijk voor de coördinatie, de sturing en de onderlinge samenwerking in het team, bewaakt de kwaliteit, de financiën en de planning en zorgt voor de benodigde capaciteit, verantwoordelijk voor de overdracht van het projectresultaat aan de beheerder. 2. Manager projectbeheersing: Is verantwoordelijk voor alle beheers aspecten (tijd, geld, risico, informatie, documentatie en wijzigingen), zorgt voor correcte afstemming met alle IPM-rolhouders en beheerst de werkprocessen (financieel management, planningsmanagement, risicomanagement, baseline- en scopemanagement, documentmanagement), advies- en signaleringsfunctie richting de projectmanager. 3. Technisch manager: Is verantwoordelijk voor alle technische aspecten van het project, bepaalt de technische scope van het project, (specificaties op basis van systems engineering (SE) in de aanloop naar aanbesteding). Tijdens de realisatiefase: aanleveren technisch-inhoudelijke component voor de systeem-, proces- en producttoetsen richting marktpartijen als onderdeel van systeemgerichte contractbeheersing (SCB). 4. Contractmanager: Is verantwoordelijk voor de inkoopstrategie, bepaalt de inkoopbehoefte en stelt inkoopplan op, verantwoordelijk voor de contractvoorbereiding, de aanbesteding en de contractbeheersing (contractbewaking), koppelt eisen (en randvoorwaarden) aan het eindresultaat. Tijdens de voorbereiding en de realisatie onderhoudt contractmanager directe contacten met opdrachtnemer(s) en onderhandelt met verantwoordelijke personen. 5. Omgevingsmanager: Is verantwoordelijk voor de acceptatie van het project bij alle (externe) stakeholders, draagt zorg voor de maatschappelijke inbedding, intermediair tussen de projectorganisatie en de stakeholders, anticipeert op de omgeving, communiceert met technisch management over de eisen van en de afspraken met stakeholders.
ISO	International Organization for Standardization, een organisatie die normen heeft vastgesteld voor kwaliteitsborging en -beheersing.
Natura 2000	Een samenhangend Europees natuurnetwerk van beschermde leefgebieden en soorten.
Natura 2000-beheerplan	Een Natura 2000-beheerplan bevat de inrichtings- en beheermaatregelen voor het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen van het betreffende Natura 2000-gebied.
Natura 2000-gebied	Een gebied dat (voorlopig) is aangewezen ter uitvoering van de Vogel- en Habitatrichtlijn, of een gebied dat voorkomt op de lijst met gebieden van communautair belang voor de Habitatrichtlijn.

NGE	Niet gesprongen explosieven
Niet-PAS-maatregel	Een gebied specifieke maatregel of activiteit die wordt genomen ter realisering van de instandhoudingsdoelstellingen. De maatregel of activiteit is opgenomen in een (ontwerp-) beheerplan voor een Natura 2000-gebied of in het rapport 'Maatregelen voor Natura 2000-soorten in Overijssel en in De Wieden en Weerribben in het bijzonder' van 24 augustus 2012, dan wel in een door Gedeputeerde Staten goedgekeurd(e) aanpassing of alternatief van voornoemde maatregel of activiteit.
Ontwerp inrichtingsplan	Een ruimtelijk plan waaruit blijkt hoe, waar, wanneer en met welke middelen de te nemen maatregelen worden uitgevoerd en vorm krijgen in het betreffende gebied. Het plan wordt definitief op het moment dat finale besluitvorming over de invulling en uitvoering van de maatregelen heeft plaats gevonden.
PAS-maatregel	Een gebied specifieke maatregel of activiteit die wordt genomen ter uitvoering van het PAS en die tot doel heeft het herstellen en robuuster maken van de habitattypen en leefgebieden van soorten die gevoelig zijn voor stikstof, zodat deze beter beschermd zijn tegen de hoge stikstofbelasting. De maatregel of activiteit als zodanig is opgenomen in een PAS-gebiedsanalyse, dan wel een door Gedeputeerde Staten goedgekeurd(e) aanpassing of alternatief van voornoemde maatregel of activiteit.
PAS	Programma Aanpak Stikstof: landelijke aanpak voor het terugdringen van de stikstofdepositie, voor het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen en het creëren van economische ontwikkelingsruimte.
Planuitwerking	Een plan per gebied of geclusterde gebieden dat duidelijkheid biedt over de uitvoering van de in het gebied te nemen interne PAS-maatregelen. Afhankelijk van de complexiteit van het gebied en de maatregelen kan dit variëren van een ontwerp inrichtingsplan tot een meer of minder complexe planuitwerking tot een oplegnotitie voor een aantal beheermaatregelen.
PvA	Interne PAS-maatregelen in Overijssel, Plan van Aanpak Uitwerkingsfase. Betreft de aanpak van de planvorming en de 1 ^e tranche voorbereiding en (gedeeltelijke) uitvoering PAS-maatregelen periode 2015-2017.
RACI-model	Het RACI-model is een matrix met rollen en verantwoordelijkheden van bij een project of lijnwerkzaamheden betrokken personen (R= responsible, verantwoordelijk voor de uitvoering; A=accountable, eindverantwoordelijk; S=supportive, ondersteunend; C =consulted, geraadpleegd; I =informed, geïnformeerd)
Restrisico	Het risico dat na implementatie van beheersmaatregel(en) resteert
RISMAN	Methode voor risicomanagement (inventarisatie en beheer)
SKNL	Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap
SNL	Subsidieregeling Natuur en Landschap

SSK	Standaard Systematiek voor Kostenramingen
SWB	Samen Werkt Beter: op 29 mei 2013 spraken 15 organisaties in Overijssel af zich gezamenlijk in te zetten voor de ontwikkeling en uitvoering van de toekomstbestendige koers voor de samenhangende complexe opgave voor economie en ecologie (Landschap Overijssel, LTO Noord, Natuur en Milieu Overijssel, Natuurlijk Platteland Oost, Natuurmonumenten, Overijssels Particulier Grondbezit, Provincie Overijssel, RECRON, Staatsbosbeheer, VNG Overijssel, VNO NCW Midden, Waterschap Drents Overijsselse Delta, Waterschap Rijn en IJssel, Waterschap Vechtstromen).
TBO	Terreinbeherende organisatie
Vervilting	Het dichtgroeien van de bodem met mossen en grassen waardoor andere soorten niet meer tot kieming kunnen komen.
Vogelrichtlijn	'Richtlijn 79/409/EEG van de Raad van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand': een richtlijn van de Europese Unie met het doel bescherming, beheer en regulering van de in de lidstaten voorkomende vogels.

Achtergronddocumenten

- Programmaplan interne PAS-maatregelen in Overijssel 2017-2021, Staatsbosbeheer, 31 januari 2017
- Beschikking PvA: Subsidie Uitvoering ontwikkelopgave EHS/Natura 2000, project Interne PAS-maatregelen Overijssel, Plan van Aanpak Uitwerkingsfase Periode 2015-2017, Gedeputeerde Staten van Overijssel, d.d. 7 oktober 2016
- Interne PAS-maatregelen in Overijssel, Plan van Aanpak Uitwerkingsfase, Staatsbosbeheer, d.d. 19 september 2016
- Kwaliteitshandboek Staatsbosbeheer Subsidie Natuur en Landschap (SNL), geactualiseerde versie d.d. 15 juli 2016
- Natura 2000-beheerplan Wieden Weerribben, Provincie Overijssel, mei 2017
- Interne memo provincie Overijssel d.d. 25/2/2016, 'Programma van Eisen bepalen kosten ontwerp inrichtingsplan'
- Overeenkomst tussen partijen over borging en uitvoering van de gebiedsgerichte maatregelen in en nabij Natura 2000-gebieden in verband met het Programma Aanpak Stikstof in de provincie Overijssel d.d. 8 december 2014